

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

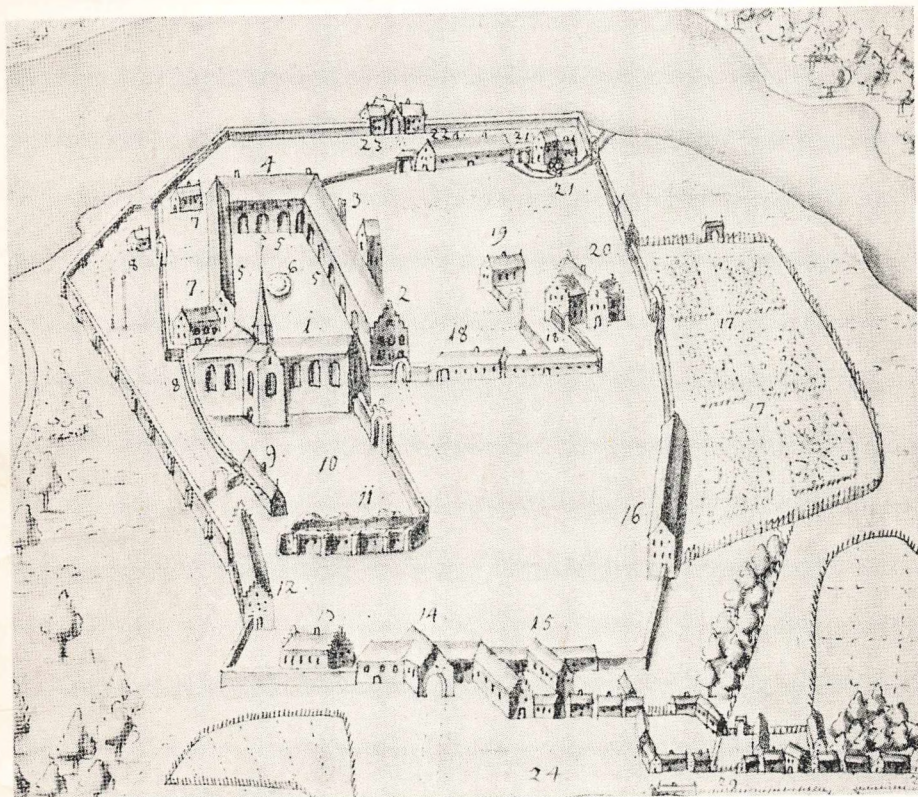
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Familieliv på
»LILJEBJERGET«
i Ribe omkring 1600

belyst gennem breve
ved
BUE KAAE

Familieliv på
»LILJEBJERGET«
i Ribe omkring 1600

Familieliv på
»LILJEBJERGET«

i Ribe omkring 1600

belyst gennem breve
ved
BUE KAAE

Sydjysk Universitetsforlag
Esbjerg 1983

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk og fotografisk gengivelse af denne bog eller dele deraf er uden forlagets skriftlige samtykke forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret, undtaget herfra er korte uddrag til anmeldelse.

© Sydjysk Universitetsforlag

Bogen er produceret hos Rosendahls Bogtrykkeri, Esbjerg

ISBN 87-85198-94-3

Omslagstegning: *Udsnit af Resens tegning af Sorø fra ca. 1653*

Fra: Sorø. Klosteret. Skolen. Akademiet gennem tiderne. Bind I, 1924.

1. Kirken. 4. Latin- og fægteskolen. 5. Klosteromgangen. 6. Fratergården med Fraterbrønden. 7. Skolegården med elevværelserne. 8. Ridebanen.
14. Klosterporten. 18. Forstanderbolig.

FORORD

Ved udgivelsen af nærværende publikation er det kun naturligt, at jeg retter en uforbeholden tak til Sydjysk Universitetscenter for støtte til skriftets fremkomst, bl.a. ved fremskaffelse af midler fra Den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse, som jeg også takker herved. Jeg er endvidere taknemmelig for den interesse for mit arbejde, som min tidligere kollega, seminarielektor Verner Bruhn har lagt for dagen, og den hjælp til offentliggørelse deraf, som han på forskellig vis har ydet. For råd og hjælp takker jeg universitetslektorerne Herluf Nielsen og Allan Karker samt redaktør Ebbe Nyborg, »Danmarks kirker«. Også en tak til landsarkivar, dr.phil. Anne Riising, som elskværdigt har været mig behjælpelig med at få visse ting i Anders Sørensen Vedels vanskelige brev til at falde på plads. En særlig tak til lektorerne Ellen A. Madsen og Erik H. Madsen for værdifuld og altid redbon hjælp og bistand ved arbejdet med brevene, ikke mindst de latinske afsnit. Sluttelig en tak til min kone, bibliotekar Signe Kaae for flittig korrekturlæsning.

Esbjerg juni 1983

Bue Kaae

INDHOLDSFORTEGNELSE

- I Indledning. Søren Andersen Vedels familiebaggrund i Ribe. S. 9.

Studier i København:

Brev fra Søren Andersen Vedel til Mette Hansdatter Vedel, dateret København d. 20. maj 1604. S. 14.

- II Fra rejsen til Heidelberg. Brev fra Søren Andersen Vedel til Anders Sørensen Vedel, dateret Hamburg d. 24. marts 1606. S. 17.

Studietiden i Heidelberg:

- III Brev fra Mette Hansdatter Vedel til Søren Andersen Vedel i Heidelberg, Ribe sensommeren 1606. S. 25.

- IV Brev fra Søren Andersen Vedel til Anders Sørensen Vedel, dateret Frankfurt d. 15. september 1606. S. 29.

Rektortiden i Sorø:

- V Brev fra Mette Hansdatter Vedel til Søren Andersen Vedel i Sorø, dateret Ribe vel d. 8. juni 1608. S. 39.

- VI Brev fra Anders Sørensen Vedel til Søren Andersen Vedel i Sorø, dateret Ribe d. 23. september 1609. S. 43.

- VII Rektorstillingen i Sorø opgives: brev fra Søren Andersen Vedel til Mette Hansdatter Vedel, dateret Sorø d. 13. januar 1611. S. 50.

Studier i udlandet som kongelig stipendiat. Efter hjemkomsten 1616 sognepræst ved Ribe domkirke:

- VIII Brev fra Søren Andersen Vedel til Mette Hansdatter Vedel, dateret København d. 28. august 1616. S. 57.

Henvisninger og noter. S. 63.

Personnavneregister. S. 74.

I

Det gule to-etages hus Skolegade nr. 4 i Ribe er ikke noget prætentivt hus, og man kan næppe fornærme nogen ved at påstå, at det mest interessante ved det er den tavle i murvæggen, som kort og godt meddeler, at her lå »Liljebjerget«, hvor Anders Sørensen Vedel boede i 35 år indtil sin død den 13. februar 1616. Går man ind gennem husets port for eventuelt at kunne fornemme et pust fra den tid, da »Liljebjerget« var den store historikers bolig, bliver ens fantasi på den sørgeligste måde ladt i stikken – der er ikke den mindste støtte for indbildningskraften i det meget almindelige syn, der møder øjet på gårdspladsen her. Der er nemlig ikke sten på sten tilbage af den bygning, der var rammen om Anders Sørensen Vedels frugtbare manddomsår og triste alderdom.

Og dog ved vi noget om denne bygning, der var Anders Sørensen Vedels stolthed, en pryd for Ribe, som den var. Vi ved f.eks., at da han i en alder af 38 år som kongelig historiograf og kannik ved domkirken i 1581 slog sig ned i Ribe, ægtede han Mette Hansdatter (1561-1633), datter af Ribe-biskoppen Hans Laugesen (1530-94)¹ og flyttede ind i det hus i Skolegade, som brudens farfar rådmand Lauge Steffensen (død 1554) i 1545 havde ladet bygge².

Med dette sikkert meget almindelige hus som basis lykkedes det Anders Sørensen Vedel ved mageskifte, salg og køb at få opbygget et samlet bygningskompleks, som fik det poetiske navn »Liljebjerget«³. – På kølner-kanniken Georg Brauns prospekt over Ribe fra denne tid rager en bikubeagtig bygningskonstruktion med vindfløj på en stang med kugler op over omgivelsernes lave huse. Og i den vejledning, der er knyttet til prospektet, og som er udarbejdet af Vedel, bruges der om

denne mærkelige udbygning på huset udtrykket Uraniscus Vellejanus der vist godt kan oversættes ved Vedels Lille Uraniborg⁴ – i hvert tilfælde er hentydningen til Tyge Brahes enestående anlæg på Hven tydelig nok. Uraniscus Vellejanus har været benyttet til astronomiske observationer – astronomi og den dertil knyttede astrologi var nemlig tidens modevidenskaber. Fra Hven stammer nok også ideen om oprettelsen af et trykkeri i bygningskomplekset, ligesom vel også træk fra Tyge Brahes bibliotek og studerekammer er overført herfra til »Liljebjerget«. Men der har dog, hvad arkitekturen i øvrigt angik, sikkert været en meget stor forskel mellem den sindrige pragtbygning på Hven, der bl.a. har været påvirket af samtidens frodige norditalienske renæssance-arkitektur⁵, og Vedels utvivlsomt mere beskedne vestjyske residens, der dog har været smuk og statelig med beboelseshus ud mod gaden, med portrum, stalde og et trefagshus, der rummede det omtalte trykkeri, der i øvrigt, som det synes, et stykke tid i særlig grad havde navnet »Liljebjerget« knyttet til sig. Et haveanlæg har sikkert nok udgjort en del af det store kompleks.

Anders Sørensen Vedel havde i sin tid været hovmester for Tyge Brahe under dennes flerårige studierejser til tyske universiteter, og mentor og myndling var trods vanskeligheder i begyndelsen af deres bekendtskab knyttet til hinanden ved et livslangt venskab⁶ – Vedel har, hvad der sikkert ikke kan overraske, aflagt besøg på Hven⁷, og Tyge Brahe har flere gange besøgt »Liljebjerget« – han var således til stede ved vennens bryllup med Mette Hansdatter den 20. august 1581⁸, selv om daværende lektor Peder Hegelund (1542-1614) ikke finder anledning til i sine almanakoptegnelser at nævne, at den store astronom, som han i øvrigt kendte fra de unge dage, var i byen. Peder Hegelund havde da ellers nok et vågent øje for notabiliteter, der kom inden for hans synsvidde. Det ses yderligere, at Tyge Brahe den 16. februar 1584 til sin tidligere mentor i Ribe skriver, at han to gange har modtaget brev fra ham, efter at han er vendt tilbage til Hven fra »eders Jylland«, og sender en hilsen til Mette Hansdatter, hendes fader biskoppen og hendes moder Dorothea Hansdatter (ca. 1537-1601), en datter af reformatoren og Ribe-biskoppen Hans Tavsens, samt til magister Jacob Jandrup, kapellan ved St. Katharine kirke i Ribe 1579 til

ade or fros, met aandelig or Regomlig Binges
or Helstede baade tie Liff or Diel. Eftelike Aase moder
betaler ig der yaa det vnderangste for mange or store
velgioninger som i mig aff Aarns been cenft safte! or
endm, daglig benifer, fricke ig med alfontpofte Eard.
figelle anammer indtie al Eend almed die af min
Lag en gang ma bliffie faa god af ig Aarns gipre mo.,
get som der licet or berdeligt vare Aarns
Daiffner ig der fengig al vide at ig endm
Eend vare cofinet er ved Helbred, or mig gaar femmelig
i vel ifaende: Alken Eend bedre mig at ig ilde Aarns Spe

Begyndelsen til Søren Andersen Vedels brev til Mette Hansdatter Vedel,
dateret København d. 20. maj. 1604.

sin død 1603, og de andre gode venner⁹, blandt dem øjensynligt ikke Peder Hegelund, der da heller ikke på dette tidspunkt med et eneste ord omtaler Tyge Brahes besøg i byen, skønt »eders Jylland« efter sammenhængen kun kan være Ribe. Der har givetvis været meget kold luft mellem Peder Hegelund og Tyge Brahe, ligesom forholdet mellem de tidligere så gode venner Peder Hegelund og Anders Sørensen Vedel var kølnet betydeligt¹⁰.

Det er således også rimeligt at antage, at Tyge Brahe personligt har været til stede på »Liljebjerget«, da han satte sit navn under den lidt snurrige og let komiske vejledning, der gjaldt for besøgende i Vedels bibliotek her¹¹.

Og medens Anders Sørensen Vedel i sit studerekammer med flid søgte at virkeliggøre de store visioner om den enestående Danmarks-historie, der skulle være hans livs værk, men hvoraf der skulle blive så fortvivlende lidt, voksede der på »Liljebjerget« en børneflok op. Den blev forsøgt avet med faderens strenge patriarkalske hustugt, der, hvis man tør tro familiekrøniken, gav sig sådanne udslag, som at Anders Sørensen Vedel hver langfredag pryglede sine børn, for at de på deres krop kunne få en i hvert fald vag fornemmelse af Frelserens lidelse på korset og tage ved lære deraf¹². – Men som så mange opdragere måtte Anders Sørensen Vedel sande, at menneskenaturen har mange ir-gange, som det kan være såre vanskeligt at trænge igennem.

Der var i ægteskabet med Mette Hansdatter 9 børn: datteren Marine, født 1582, sønnen Lauge, født 1583, men død 16 uger gammel, datteren Anne, født 1585, datteren Sidsel, født 1586, sønnen Søren, født 1587, sønnen Hans, født 1588, men død tidligt, sønnen Hans, født 1590 og til forskel fra den foregående kaldt Tavsan efter oldefaderen Hans Tavsens søn, og sønnen Lauge, født 1592, af samme navn som den førstefødte søn, og sønnen Hans, født 1595, til forskel fra den ældre broder Hans Tavsans søn kaldt Hans Laugesen¹³ efter morfaderen biskop Hans Laugesen, der døde året forud.

Det har næppe kunnet undgås, at i hvert fald de af denne børneflok, der kom til skelsår og alder, har været berørt af den ulykke, der overgik deres fader, da man ved hove i misfornøjelse med, at det trak ud med færdiggørelsen af Danmarkshistorien, fratog ham embedet

som kongelig historiograf. Det så nærmest ud som en hån, at man i første omgang krævede, at han inden et år – 1594/95 – skulle fuldføre sin krønike, et ganske urimeligt forlangende, der umuligt kunne efterkommes, og resultatet blev da også, at Anders Sørensen Vedel måtte give det arbejde fra sig, som han havde ofret så megen tid og så mange kræfter på. Samtidig mistede han det prælatur ved domkirken, der havde været et væsentligt grundlag for hans virke som historiker.

Forgæves havde han forsøgt at ride stormen af ved at kandidere som svigerfaderens efterfølger på bispestolen i Ribe. Nederlaget var på det nærmeste totalt.

Selv om familien ikke kom til at lide nød, måtte det for den højtbevandede mand, der så brutalt og uforstående var blevet afskediget fra en stilling, hvortil hans evner havde gjort ham særdeles egnet, føles som i høj grad ydmygende, selv om han forstod at møde det onde anslag med fatning og værdighed¹⁴. – Det var i de samme år, at vennen Tyge Brahe, som følge af de trængsler, som man fra højeste sted beredte ham, foretrak at forlade landet – noget, som Vedel i øvrigt synes at have bebrejdet ham¹⁵.

Livet gik imidlertid sin gang, og inden mange år var børnene flyvefærdige. Den første, der forlod reden, var den ældste datter Marine Andersdatter (1582-1639), der 1599 blev gift med magister Gøde Lauridsen (1568-1627), da rektor ved Ribe katedralskole (1596-1605), 1603 forlenet med ærkedegnedømmet ved Ribe domkirke¹⁶. – Den næste, der forlod hjemmet på »Liljebjerget«, var den ældste søn Søren Andersen Vedel, der foråret 1604 som student fra sin hjembys skole drog til København for at studere ved universitetet her. Hvorledes han og forældrene i Ribe tog denne forandring, er følgende brev et udtryk for.

Brevet findes i uddrag trykt i C. F. Wegener: Historiske efterretninger om Anders Sørensen Vedel. 1851, s. 235. – Nærværende brev er i sin helhed en gengivelse af originalmanuskriptet Ny.kgl. saml. 2153 4°.

Brev¹⁷ fra Søren Andersen Vedel til Mette Hansdatter Vedel, dateret København d. 20. maj 1604.

Udskrift:

Hederlig, Dydig oc Gudfryctig Matrone Mette M. Anders Veyles vdj Ribe sin kiære moder sønligøn tilschreffuet¹⁸.

Naade oc fred, met aandelig oc Legomlig Sundhed oc Velfart baade til Liff oc Siel. Elskelige kiære moder betacker ieg eder paa det vnderdanigste for mange oc store velgierninger som i mig aff Barns been beuist haffuer, oc endnu dagligøn beuiser, huilcke ieg met alsomstørste Tacksigelse annammer, indtil at Gud almectigste vil at min Sag en gang maa bliffue saa god at ieg kand giøre noget som eder kiert oc teckeligt være kand.

Saa giffuer ieg eder sønligøn at vide at ieg endnu Gud være loffuet er ved Helbred, oc mig gaar temmelig vel i haande: Men Gud bedre mig at ieg icke kand høre det samme om eder som ieg vdj mig selff fornemmer.

Saa efftersom ieg formercker kiære moder at eder[s] siugdum haffuer paa ny angreben eder, gaar det mig saare til Hierte, besynderligøn effterdj ieg er her fremmed oc ene vden Slect oc Venner vden all Trøst oc huro.

Huorfaare Kiære moder, som ieg tilforn haffuer schreffuet er det endeligt fornøden at man bortslaaer onde forderffuelige Tancker aff hoffuedet som ere it stort aarsag til eders siugdoms fornyelse. Jeg maa jo ocsaa bekiende at det er visselig Guds haand, som eder plager icke til Forderffuelse oc Ødeliggelse, men til eders salighed oc store gaffn oc beste. Haffuer hand jo icke saa plaget sine helgene Job, Daud, Tobiam oc mange andre vdj deris allerdom met sine synderlige Kors oc Genuordighed vdj deris allerdom men det er dennem alt end met salighed oc hiertens glæde.

Vdj disse Exemple haffue i nochsom huormet i kunde trøste eder. Thi i haffue jo ingen som ligge eder paa Halsen som Job eller Daud haffde: Tobias haffde mist baade Siunen oc Sønnen, dog trøstede hand sig ved Guds naade at hand som haffde giffuet hannem begge disse, formaatte ocsaa saare vel at giffue hannem dem igen: saa at hand

foruant sin modgang oc Leffuede siden en rolig Allerdøm. Saaledis skulle i ocsaa slaa eders sag an met rette, kiære moder, oc icke mistrøste eder offuer Verdsens Modgang oc gremme eder offuer eders børns lycke oc Skebben, men alleniste befale dennem Gud den allerhøyeste beskirmere i haande, hand kand saaledis styre oc regere dennem at de kunde bliffue hans hellige naffn til ære, forældrene til glæde, dennem selff til salighed oc gaffn.

Dette scriffuer ieg saa dristeligen kiære moder, thi ieg slutter saa ved mig selff at i skulle haffue nogen mistancke om mig at ieg icke skulle skicke mig saa tilbørligen vj fremmed sted som ieg burde at gjøre: Oc, dette beslutte i aff min fremfar[n]e vngdoms brast oc wfor-nufft som teede sig altformegit hiemme: Dog forseer ieg mig visseligen til at i som min kiære moder icke tencker mig saadant effter eller ancker der paa lenge, men aff it moderligt hiertelag oc indfødde Kierlighed mig saadant forlader oc aldels vdsletter som ieg fortroer eder til. J skulle befinde i mig alsomstørste ære skickelighed oc ydmyghed, saa at ieg i fremtiden skal bliffue eder it hederligt rycte hoss got folck.

Alleniste beder ieg eder at i for min oc mine fattige sydskindis skyld, haffuer nogen act paa eder[s] sundhed, oc icke for huer hueffue¹⁹ lader moden falde til Sorg oc angst men venner eder til Haardførhed oc Letsindighed som holde Mennisken megit ved mact oc Lige.

Saadant kunde baade eders kiære Hosbond oc Suogere²⁰ met andre sydskindede eder angiffue, dog fortrøster ieg mig til at alting tages i den beste meening. Huad min Lelighed er anlangendis kunde i bedre forstaa aff min fader, thi ieg haffuer i min siste schriffuelse til hannem rørt der om. Nu til Beslutning beder ieg eder gierne at i hilse M. Egidium²¹ oc Marine²² vnderdanigst met tacksigelse oc mange M²³. gode natter. Oc vil her met haffue eder met Hosbond, Suogre, Børn, Slect oc Venner, Gud allmectigste befalet, oc ideligen i mine Bøner kommet i hue.

Schreffue[t] i Kiøbenhaffn, neste søndag for Pintzdag *Anno dominij*
1604

E.V.S.A. ²⁴

Søren Anderssen Riber

Vedføjet i marginen:

Søren Hegelund²⁵ som er her j byen hilser eder venligen.

Tobias Gemperlins maleri af den 36-årige Anders Sørensen Vedel (1542-1616). Frederiksborg. Til venstre på portrættet ses et sindrigt bomærke og til højre en sætning på hebraisk, der i oversættelse lyder: Min andel er Gud for evigt.

II

Søren Andersen Vedel studerede i to år ved Københavns universitet, hvorefter han den 16. marts 1606 fra sin hjemby begav sig på rejse til Tyskland for at studere ved universitetet i Heidelberg¹. Han var i den anledning forsynet med en anbefalingskrivelse fra Christian IV stilet til kurfyrst Friedrich IV af Pfalz (1592-1610), i hvis landområde universitetet lå².

Universitetet i Heidelberg er grundlagt 1386 som det tredje tyske universitet, nu det ældste i Tyskland. I 1558 blev det reformeret i Philip Melanchtons ånd og var således en overgang en philippistisk læreanstalt, 1575 blev det efter at have været luthersk calvinistisk og blev som følge heraf trods sin høje standard ret isoleret i Tyskland og var, som det kunne ventes, kun i ret ringe grad besøgt af studerende fra Danmark³. Det kan derfor næppe forbavse, at det kun var få unge med – mere eller mindre udtalt – tilknytning til Ribe, der søgte hertil. Nævnes kan således indtil 1606 kun:

Mads Jacobsen (1569-1637), der blev immatriculeret ved universitetet i Heidelberg den 31. marts 1592, senere dr.med. og kongelig livmedicus. Han var søn af magister Jacob Madsen Vejle (1538-1606), biskop i Odense, tidligere sognepræst ved Ribe domkirke (1567-87)⁴.

Morten Pedersen Hegelund (død 1606), der blev immatriculeret den 1. juni 1592⁵. Han var søn af borgmester og kannik i Ribe Peder Mortensen Hegelund (1527-1584). Den 26. februar 1595 blev han ordineret til præst i Vilslev, Gørding herred, Ribe amt, hvor han døde 1606⁶.

Poul Mortensen Åstrup (1579-1619), senere biskop i Lund. Han blev som student fra Ribe katedralskole den 27. december 1598 im-

matriculeret i Heidelberg. 1604 tog han magistergraden ved Københavns universitet. Som rektor ved Ribe katedralskole (1605-10) blev han den 13. oktober 1605 gift med Sidsel Andersdatter (1586- efter 1628), Anders Sørensen Vedels datter⁷.

Poul Mortensen Åstrup nærrede utvivlsomt kryptocalvinistiske synspunkter – synspunkter, der nærmede sig de calvinske, og som derfor ikke var særlig velsete i det mere og mere ortodoks-lutherske Danmark, og det er nærliggende at antage, at han har tilskyndet Anders Sørensen Vedel til at sende sønnen til Heidelberg, så meget mere som den anden svigersøn Gøde Lauridsen som Søren Andersen Vedels lærer på katedralskolen i Ribe vel har påvirket sin discipel og svoger i samme retning. Gøde Lauridsen følte sig nemlig tiltrukket af calvinistiske synspunkter, og som tilhænger af mere liberale strømninger inden for teologien måtte han være en omend meget tilbageholdende modstander af den ortodoksi i landet, der især havde professor og senere biskop Hans Poulsen Resen (1561-1638) som sin strenge fortaler⁸. Det kan nok vække til eftertanke, at Søren Andersen Vedel i sine sidste år som elev på katedralskolen i Ribe 1602 erhvervede den reformerte teolog Theodor Bezas *Poemata varia*, trykt 1597⁹.

Anders Sørensen Vedel måtte være så meget mere indforstået med planen om sønnens studier i Heidelberg, som han fra sin tidlige ungdom var stærkt påvirket af den tolerante reformator Philip Melancthon og den med ham åndsbeslægtede store danske teolog Niels Hemmingsen (1513-1600). Kun med mishag kunne han se på den lutherske ortodoksis på det nærmeste uhæmmede fremtrængen i landet, og det er således muligt, at han selv har taget initiativet til planen om Søren Andersen Vedels studierejse til det reformerte Heidelberg, da kryptocalvinistiske synspunkter efter det foreliggende ikke har ligget ham fjernt. Det kan i den forbindelse bemærkes, at Anders Sørensen Vedel i sit bibliotek på »Liljebjerget« havde værker af reformerte teologer som Jean Calvin, Theodor Beza, Benedictus Aretius, Ludwig Lavater, Petrus Viretus (Pierre Viret), Heinrich Bullinger og Petrus Vermilius Martyr (Peter Vermigli Martyr)¹⁰.

Det ser således ud til, at der i Ribe på denne tid har været en lille kreds af uortodokse og tolerante mennesker, der med bekymring har

været vidne til, at utålsomhed i religiøse spørgsmål i stigende grad har gjort sig gældende, og de har ønsket større rummelighed i kirken. Denne kreds, hvortil man trods det personlige modsætningsforhold til Anders Sørensen Vedel også må regne biskop Peder Hegelund, opponerede således i al stilfærdighed, men må det tilføjes også ret magtesløst mod den mægtige og nidkære Hans Poulsen Resen. Men den var der, og det er vel på grund af påvirkningen herfra, at man må se Søren Andersen Vedels afrejse fra Ribe med kurs mod Heidelberg. Vejen gik over Flensborg og videre til Hamburg, hvorfra han sendte følgende brev til faderen.

Brevet findes i uddrag trykt i Wegener anf. skr., s. 237. Nærværende brev er en gengivelse i sin helhed af originalmanuskriptet Ny kgl. saml. 2153 4°.

I denne gengivelse er ligesom i de følgende breve med blandet latin og dansk de latinske afsnit af udgiveren med henblik på oversættelsen markeret med bogstaver i alfabetisk orden.

Brev fra Søren Andersen Vedel til Anders Sørensen Vedel, dateret Hamburg d. 24. marts 1606.

Udskrift:

^aClarissimo viro *Domino* M. Andreæ Vellejo, Collegii Ecclesiæ cathedralis apud Ripenses Præsidi ac Seniori dignissimo, patri suo perpetua observantia colendo.

Med anden skrift:

^bHamburga 1606/25 Martij¹¹

^cSalutem in Filio Dej.

^dQuoniam ad vos redituri sunt, expeditis intra septimanæ spacium negociis, Mercatores nostrates¹², non volo nec possum intermittere, quin pvcis commonefaciam, qvo in statu sint res meæ.

Saa maa i vide, kiære fader, at effterat ieg haffde fortøffuet vdj Flensborg paa tredie dag, da er Hinrich Jacobssen¹³ omsider kommen fra Kiøbenhaffn, oc wi haffue strax om morgenen den 20 Martii fortinget oss met vore egne metborgere paa en Fractuogn, Personam for

2½ dr., oc ere komne wbehindret igennem Kongens krigsfolck¹⁴, (som ligge alleuegne atspridde vdi Landsbyerne paa Veyen,) til Hamborg den 22 Martii. Dissimellom løber Tæringen flux op, oc det er wmueligt at mine Pendinge kunde strecke til, huorfaare ieg nødis til om behoff giøres at annamme aff Henrich Jacobssøn Otte eller Ti daler, at quittere siden vdi den Summa som tilforn forskreffuet er til Franckfurt.

J kunde selff tencke huad der klecker til at reise met slig storactig oc hofferdig folck: Thi ieg motte her vdi Hamborg giffue 2 støffken¹⁵ Vin til Hense¹⁶, oc ingen vndskyldning kunde hielpe, met mindre ieg vilde være husuuld oc foruises vdaff huset aff Verten met skamme. Oc ieg er endnu befryctendis at det vil offte gaa mig offuer paa reysen. Dogliguel gjør ieg meget fordi ieg icke skal bringe mig mit selskaff paa halsen, huilcket er gandske farligt. Thi de ligge mig dog ellers ringe nock vdi som de pleje at giøre ved alle Studenter, men ieg lider alting met Taalmodighed oc haffuer det mindste met dennem at bestille, der mueligt er. Gud giffue ieg haffde hafft en god Karl aff voris egen Orden, at følges med, da haffde reysen bleffuet mig lettere, Lengsel oc sorg diss mindre. Thi sandhed maa ieg bekiende, voris selskaff ere saa hofferdige aander, som ieg tilforn aldrig haffuer nogen Tid været i Omgengelse met. Dissimellom trøster ieg mig ved, at det varer icke alle dage.

Huad voris Reise belanger, skicker sig alting endnu temmelig, oc wi bliffue i morgen aarle ferdig at reyse her fra til Luneburg. Huort hen de siden lade staa, veed ieg icke¹⁷. Dog ere de saare befryctendis at dennem skal Times nogen offueruold enten aff Stedernis folck¹⁸ eller Muscaterene 'quos vulgò vocant Hanefeders. Her ere Tidinge fra Brunsuiig, at Hertug Hinrich nu nyligen haffuer offuergiffuet Bestal-lingen¹⁹, oc begiffuet sig ind i Landet, thi Stedernis folck bleffue saa myndige oc stercke oc trengde saa hart ind på hannem at hand met stor fare er vndkommen ind i sit Land. Mand kand icke nochsom sige aff den Bistand der Stederne giøre Brunsuick met wtallige folck oc Pending, saa at det er befryctendis at dersom de komme til Strid met hin anden at der aldrig haffuer været saadan Blodbad tilforne. 'Interea Deum precamur ut nobis adsit inter tot turbas hujus turbulenti orbis.

Ita enim ardet bello Germania, ut metuendus sit Christiani Orbis ac Nominis truculentus interitus. Æstuat bello Dux Brunsvicensis intestino, Cives Bru[n]svicensis urbis vicissim invicto animo armatas manus cum ipso conserere non detrectant, sed spontaneo motu in Vtrumque parati ad pacem aut prælium invitant. Porró Rex Hispaniæ²⁰ cum Belgis non satagit, nisi brevi (ut fama est) aliquid molitur adversus Regem Angliæ²¹. Rex Galliarum est in armis adversus ducem Bolonium, cui propter affinitatis propinquitatem, avxiliares manus porrecturus Elector Fridericus Comes Palatii Exercitum numerosum colligit²². Denique quid nostra patria parturiat hæv sciò? Et quis angulus Evropæ demum a sanguine quiescit? Fallor an hoc portendit nova Stella quæ nuper apparuit; quàm Herlicius²³ in peculiari de ea Tractatu dicitur Cometam sine cavda appelasse? Mand hører end ydermeere fra Brunsuick at den Vand Hertzogen haffuer met konst paaført de Brunsuiger er nu kort forleden vdbrut oc kommet vdj en stor stor[m]juind ind vdj hans Skantzer oc forderffuet dennem oc slet bortskuld Kongens Skantze baade met folck oc andet, huilcken ellers var den fornemeste Skantze iblandt alle de andre. De aff Brunsuick haffue indtaget de offuerbleffne Skantzer, oc haffue vdrustet sig paa det allerhøyeste, saa at mand meener at de skulle vdjage hannem aff Landet vden saa er at han met det første falder til føye. Her ere vel Tidinger om Fred, men ieg veed icke om de ere visse²⁴. Gud giffue det maatte være sandingen. [¶]Rumores hic sparguntur de Itinere regis nostri in Angliam suscipiendo²⁵, Itim [sic!] Reginam fætum suum feliciter enixam esse²⁶. Sed vobis melius constat de omnibus.

Jeg haffuer nu bestilt mine ærinde her, oc beseet Byens Volde, Kircker oc fornemeste Bygninger: Oc derhos talet met Pavllo Sperlingio,²⁷ qvem novi tecum coluisse amicitiam ante aliquot annos. Ipse tibi plurimam salutem per me nunciari cupit. Sex allen klede haffuer ieg kiøbt huer allen for 9 mk.pendinge, oc der til haffuer ieg brugt en dannemand ved naffn Johan Gesenber, huilcken haffuer forskaffet mig got kiøb oc god Klede. [¶]Si quid periculi mihi acciderit in via, perfidis Flensburgensibus id putandum existimo: nam perversé agunt cum studiosis.

I marginen står:

Mit Guld haffuer ieg indsyd neden i mine inderste Bygser imellom stopningen, saa at ingen kand føle det. Jeg tencker det er der vel foruart met Guds hielp. Alting skal skee paa reisen effter eders scrif- fuelse saa viit mig mueligt er.

Teksten fortsætter:

Deus optimus maximus mundam faciat viam meam eamque muniat sanctorum Angelorum præsidio, ut decurso feliciter hoc stadio te of- fendam cum omnibus tuis sanum superstitem atque incolumem Amen. Saluta affines²⁸ et sorores²⁹ cum cæteris amicis á me qvam officiosis- sime. Vale sospes ac felix. Dabantur in inclyto Hammonis Burgo 24 Martij. Anno dominj 1606.

*Filius Tuus Subjectissimus³⁰
Severinus Andreae Vellejus*

Oversættelse

- a) Til den meget fremragende mand hr. magister Anders Vedel, den meget værdige formand for og senior i Ribe domkirkes kapitel, sin fader, der bør dyrkes med bestandig ærbødighed.
- b) Fra Hamburg 1606/25 marts¹¹.
- c) Hilsen i Guds søn.
- d) Eftersom vore købmænd¹² vil vende tilbage til jer, efter at de inden for en uge har ordnet deres forretninger, vil og kan jeg ikke und- lade med få ord at minde om, hvordan det står til med mig.
- e) som de i almindelighed kalder hanefeders.
- f) Imidlertid beder vi Gud om, at han vil stå os bi i denne urolige verdens så mange forvirringer. Thi således brænder Tyskland med krig, at den kristne verdens og det kristne navns voldsomme under- gang kan befrygtes. Hertugen af Braunschweig¹⁴ har det hedt på grund af indre krig, borgerne i Braunschweig stad undslår sig på deres side ikke for med ubetvingeligt sind at komme til væbnet kamp med ham, men ifølge deres egen indre drift indbyder de ham enten til fred eller til kamp, fordi de er beredt til begge dele. Frem- deles har kongen af Spanien²⁰ ikke besvær med belgierne, hvis han

da ikke inden kort tid (således som rygten går) pønser på et eller andet mod kongen af England²¹.

Frankrigs konge er under våben mod hertugen af Bouillon, til hvem kurfyrst pfalzgreve Friedrich på grund af nært slægtskab samler en talrig hær, idet han vil tilbyde ham hjælpetropper²². Endelig ved jeg jo ikke, hvad vort fædreland er svanger med? Og hvilket hjørne af Europa er til syvende og sidst forskånet for blod? Tager jeg fejl eller varsler den nye stjerne, som for nylig kom frem, dette, den stjerne, som Herlicius²³ i sin særlige afhandling om den siges at have kaldt kometen uden hale?

- g) Der går her rygter om den rejse, som vor konge skal foretage til England²⁵, ligeledes, at dronningen²⁶ lykkeligt er forløst med sit barn. Men I er bedre underrettet om alle disse ting . . . Og derhos talet med Paul Sperling²⁷, som jeg ved for nogle år siden dyrkede venskab med dig. Han ønsker gennem mig at sende dig den hjerteligste hilsen.
- h) Hvis noget farligt hænder mig på rejsen, mener jeg, at det bør tillægges de troløse flensborgere: thi de handler ilde mod studenter.
- i) Gid den almægtige Gud vil gøre min vej ren og styrke den med de hellige engles beskyttelse, således at jeg, når dette løb er gennemløbet, kan forefinde dig med alle dine sund, i live og uskadt. Amen. Hils svogre²⁸ og søstre²⁹ sammen med de øvrige venner på det forbindelsestligste. Lev vel uskadt og lykkelig. Skrevet i det berømte Hamburg d. 24 marts i det Herrens år 1606.

Din meget underdanige søn
Søren Andersen Vedel

Modvirdig Herredig Brevfær Dig mi oc altid forsonet med
guds. naar Børne disse søttene med Si vider at Si
fader oc ieg oc Der sigtinde endem aff guds vider
Hver ved gud skal sigt i mig sigt vider mig det
Sams fraa Dig at forber Sa. vider med givt end
noget talis aff Din sørg ieg fik aff Din borkfud
gud ved Gud sigt ieg Gafte forud ieg forind at
Di vort vel kenten frae eden at Bunderhol oc
skade gud vore hoffid i mig sigt disse son Gaffes
ieg frøgt Din sigt skiffvise son Duffhoffit mig
til Din zS mig oc forvender at Di oc kenten til
voly god i Din Anden oc sigt gud sigt mig oc off
kenten pa den sigt son Si oc Duvlige kende
idolige affis guds vider sigt oc parballde avl.

Begyndelsen til Mette Hansdatter Vedels brev til Søren Andersen Vedel,
modtaget i Heidelberg d. 7. september 1606.

III

Efter en besværlig rejse (jfr. II) ankom Søren Andersen Vedel i foråret 1606 til Heidelberg, hvor han den 28. april blev immatriculeret ved universitetet¹.

Det var i en lykkelig stund, han begyndte sit studium her. For det foregående år havde kurfyrst Friedrich IV, der var levende interesseret i universitetsspørgsmål, gennemført den universitetsreform, der siden 1588 i alt væsentligt havde stået på papiret. I artistkollegiet, hvor studierne førte frem til den magistergrad, som Søren Andersen Vedel stræbte efter, blev ansat seks professorer i henholdsvis græsk, aristotelisk logik, i etik, i fysik, i matematik og i fortolkningen af latinske forfattere². Kurfyrsten indførte ved den lejlighed to nye professorater, et i historie og et i arabisk. Det blev den af Søren Andersen Vedel så ilde omtalte Simon Stenius (Stein) (jfr. IV), der fik overdraget professoratet i historie, en ekstraordinær lærestol i verdenshistorie. Han var ellers ordinær professor i veltalenhed og poesi³.

Universitetsstatutterne bestemte som en regel, at alle studerende skulle bo i et contubernium – et kollegium⁴, som for Søren Andersen Vedels vedkommende blev det såkaldte Sapienz-kollegium (jfr. IV), der havde til huse i et nedlagt augustinerkloster.

Kollegiet var blevet åbnet den 11. november 1556, og Søren Andersen Vedel blev altså optaget her i dets 50. år, dets jubilæumsår⁵. På kollegiets stiftelsesdag blev der afholdt en mindefest, som kurfyrsten kastede glans over ved sin personlige deltagelse i festlighederne i dagens anledning, og han underholdt sig levende optaget med kollegiets beboere⁶. Man kan vist antage det for givet, at Søren Andersen Vedel ikke har undladt at være til stede ved den lejlighed.

Trods sin noget isolerede stilling i Tyskland var universitetet i Heidelberg meget besøgt; såvel borgerlige som adelige følte sig stærkt tiltrukket af den strengt reformerte, moralsk betonedede højskole, hvor der i øvrigt blev ydet en fremragende undervisning⁷. Intet under derfor, at der her i begyndelsen af det 17. århundrede var en stor tilstrømning af studerende til Heidelberg, i reglen blev der hvert år immatriculeret 100 studenter, i året 1607 endog 212⁸.

Den moderligt bekymrede Mette Hansdatter måtte kun med tilfredshed kunne notere, at ånden fra universitetsbyen i nogen grad slog igennem i det brev, som sønnen sendte til hende den 25. maj 1606, således som hun skriver i omstående brev. Hvornår hun har svaret på sin søns brev er ganske uvist. Tyskland var ganske vist gennemkrydset af postruter, der blev betjent af det tyske rigspostvæsen og af stadsbudene fra de store tyske byer⁹, og alle kunne gøre brug af denne efter omstændighederne regelmæssige postgang, men postbesørgelsen fra og til Ribe gik efter alt at dømme mere uregelmæssigt og sparsomt. Man havde godt nok i Ribe et stadsbud, Mamme Andersen (jfr. V), som ofte var på farten mellem Ribe og København¹⁰, men det ses dog, at man i Ribe som andetsteds i landet i høj grad har benyttet sig af købmænd og andre rejsende som f.eks. studenter m.m. som brevbude for at få breve frem¹¹.

Mette Hansdatter har øjensynligt sendt sit svarbrev til Søren Andersen Vedel via Flensborg, hvor hendes slægtning Anders Olufsen, søn af rådmand i Ribe Oluf Steffensen (død 1579), havde slået sig ned som købmand¹². Brevet er så fulgt med hans folk til efterårsmessen i Frankfurt¹³. Fra Frankfurt er brevet viderebesørget til Heidelberg, muligvis med stadsbud fra den store handelsby, fra hvilken der i messtiden var livlig postgang¹⁴. Efterårsmessen i Frankfurt varede fra den 24. august til midt i september¹⁵, så det var ret sent, at Søren Andersen Vedel fik moderens brev, hvis han skulle efterkomme hendes ønske om på hendes vegne at handle på messen, således som det fremgår af det følgende brev.

Brevet er med tilføjet normaliseret tegnsætning aftrykt i Danske Magazin 3. rk. I, s. 44. Nærværende brev er en gengivelse af originalmanuskriptet Ny.kgl. saml. 2153 4°.

Brev fra Mette Hansdatter Vedel til Søren Andersen Vedel, student i Heidelberg, modtaget i Heidelberg d. 7. september 1606.

Udskrift:

Til min kiere søn søffrin andersøn som nu findis til heidelberg moderligen tilskreffuit.

Vedføjet af Søren Andersen Vedel:

7 Septembris: accepti¹⁶.

Moderlig kierlig helsen dig nu oc altid forsend med gud wor herre kiere søffrin mot du wide at din fader oc ieg oc dine sydskinde endnu aff guds nade lider well gud skie loff i euighed gud vnde mig det same fraa dig at spørre da motte mit hierte end noget lettis aff den sorrig ieg fick aff din bortferd gud wed huad lengsel ieg haffde førend ieg spurde at du worst wel kommen frem vden al hinderhold oc skade gud were loffuid i euighed kiere søn haffuer ieg fangit din siste skriffuelse som du skreffst mig til den 25 majj oc formercker at du est komen til rolighed i din studium oc est gud ske euig ere oc loff kommen paa den sted som du oc dine lige kunde idelige øffuis i guds sande fryct oc paakaldelse aarle oc silde huilcked er mig meget kiert at høre oc kant du inted beuse mig mere gott end at du frycter gud oc skicker dig erlig oc wel med alle oc flyer ont selskab oc druckenskab oc for guds skyld war flittig paa din studiom oc lerdom at du i sin tid motte end med guds hielp bliffue min alderdoms kiep din fader giøris nu med tiden wankelig oc skrøbelig oc haffuer ligget i otte dage wed sengen aff rosen i hans too men er nu smuck til pase igien gud ske loff ieg haffuer werid dit bud til hannem at hand skulle sende dig en snes daller mere som ieg tencker hand ocsaa wel giør dog hand suarer icke mig altid saa lige det wedst du well oc saa som du skriffuer om din kost oc seng det er wel ringe det bekender ieg men huad hielper det du skalt nu hielpe dig hen som dine stoldbrødre oc hobis til oc tracte effter at dette motte end en gang bliffue bedre med guds hielp oc som du sielloff [sic!] skriffuer at du est fordi dis tiligere oppe det hører ieg gierne ti den beste tid om dagen er da at studiere oc for guds skyld forwar dig for den sterke win du wedst wel at du haffuer icke natur til at lide den, oc saa at lade dig wide at gud haffuer forløst begge dine systere gud

ske loff oc vnt anne en deilig pige barn som bleff min salige moder opneffned¹⁷ oc marine¹⁸ ligger end nu inden kircke¹⁹ med en vng søn²⁰ oc bleff din fader opneffnd som hand sielff begierde oc sedsel²¹ tencker ieg wel er ocsaa paa di same weie gud hielpe hinde oc os alle fremdelis kiere søn sender ieg dig en liden guldring som ieg siste gang loffuede dig doch icke til nogen pracht eller daglig brug men til en moderlig aamindelse oc betenckelse at du som en from søn wilt legge wind paa at giøre det ieg kand haffue glede oc got aff i fremtiden som ieg nest guds hielp inted tuiler paa dig oc weier ringen j lod guld saa huis dig gud beware dig slage enten sygdom eller anden trang til at du skulle den affhende daa er den hen wed sex daller werd ellers wed ieg wel du giør det icke oc saa kiere søffrin wille ieg gandske gierne om du komer ned til francfurt at du wille talle med anders olluffsens folck om den silke²² sengklede grøn oc sort oc wille ieg gierne haffue en til en anden god wen aff to slags grøn, lysgrøn oc mørkegrøn eller dersom den er icke nu at bekomme at ieg motte daa faa den betinget til gud wil at di komer der i foraared igien²³, ocsaa kiere søffrin wille ieg gandske gierne haffue send dig di spegebøster som ieg haffuer gode rad til kunde ieg faid dem førd der hen oc fader wilde flyd mig dem hen mester pouel²⁴ siger at di findis saa gode til kiøbs i franckfort oc kand kiøbis lettere end di kunde koste til wognleie at føre der hen derfaare sender ieg tøl daller hen med anders olluffsens folck til det sengklede oc ieg tencker den kommer ickon 8 eller ny i det meste at sto ti den sorte farffue er icke saa geff som de andre oc kiøbis dog for forskreffne kiøb derfor kant du go med dem oc tag til dig aff forneff[n]de xij daller saa mange som der bliffuer til offuers fra sengkledet oc kiøb for dem bøster eller huad dig giøris best behoff til din nøttorfft ieg vnder dig det heller end mig sielff hermed wil ieg haffue dig den trofaste gud beffaled baade til liff oc siel hand lade sin gode engle ledsage dig paa di rette weie som hand ledsagede den vnge tobias hiem til sine gamle foreldre igien huilcked ieg hannem wisseligen tiltror dine sydskinde lade dig wenligen hilse med m m²⁵ godenatter oc ynske wi motte iedsind²⁶ findis glade igien om det waare guds willie amen

din kierlige moder
Mette hansdaatter

IV

Da Søren Andersen Vedel den 7. september havde modtaget moderens brev, har han øjensynligt sporenstregs begivet sig til Frankfurt for i løbet af den korte tid, der var tilbage, inden messen sluttede, at efterkomme moderens ønske om at foretage de køb, som hun bad om i brevet. Også faderen har vel omtrent samtidigt i et antageligt nu forsvundet brev bedt ham om på messen at foretage forskellige køb til ham og hans to svigersønner, således som det fremgår af omstående brev af 15. september. Det er faderens brev, som Søren Andersen Vedel svarer på.

Over Weinheim, Bensheim og Darmstadt har han så tilbagelagt den ca. 80 km. lige vej mellem Heidelberg og Frankfurt – det var den vej som de ripensiske adelsmænd, den senere rigsråd Kristen Albretsen Skeel (1603-1659) og broderen Otto Albretsen Skeel (1605-1644), begge sønner af lensmanden på Riberhus, rigsråd og rigsadmiral Albret Kristensen Skeel (1572-1639), i begyndelsen af oktober 1619 lagde bag sig, men i modsat rækkefølge, da de tog fra Frankfurt til Heidelberg. De to brødre var to dage om turen; de gjorde ophold undervejs¹.

Søren Andersen Vedel er muligvis på sin afstikker til Frankfurt blevet befordret på en af de mange fragtvogne, der havde kurs mod den store handelsby i den travle messetid, og som foruden fragt også medtog passagerer².

I Frankfurt er han kommet i forbindelse med Flensborg-købmanden Anders Olufsens folk og andre flensborgere, der har besøgt markedet. De har bragt brev og varer videre over Flensborg til Ribe.

I al hast har Søren Andersen Vedel på en af efterårsmessens sidste dage skrevet sit noget rodede brev, der kun er bevaret som fragment.

Uddrag af dette fragment er trykt hos Wegener anf.skr., s. 238f. Nærværende brev er en gengivelse i sin helhed af originalmanuskriptet Ny kgl. saml. 2153 4°.

Fragment af et brev fra Søren Andersen Vedel til Anders Sørensen Vedel, dateret Frankfurt den 15. september 1606.

Udskrift:

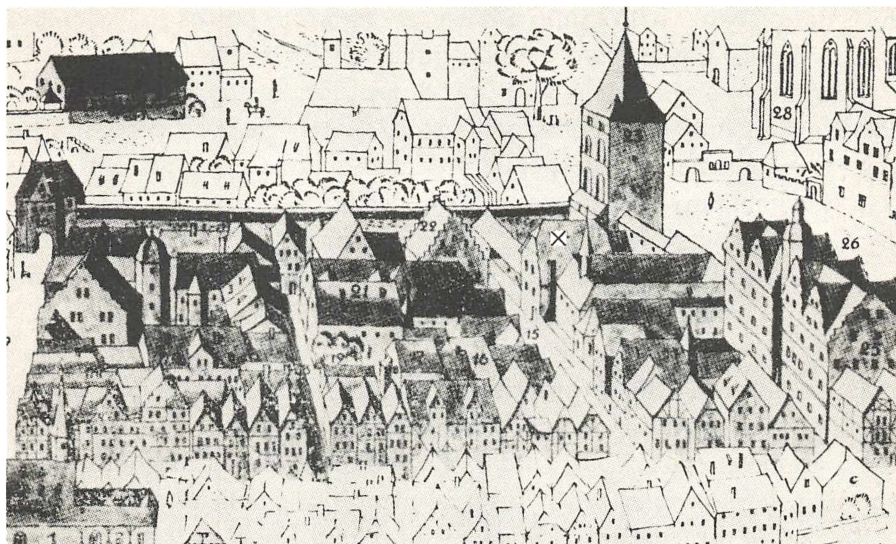
^aClarissimo Viro, D.M.Andreæ Vellejo, Seniori et Canonico Capitoli Ripensis in Cimbrica chersoneso, primario, patri suo observantia venerando.

Med anden skrift:

^bFrancofurto 15 Septembris 1606³.

‘qvum in promptu sint. Expendo *enim* Oeconomo Electoris⁴ in Collegio nostro⁵ jam statim á nundinis 42 florenos pro victu meo. Qvæ foris qvæsita sunt hactenus, in magna caritate erant, qvæ posthac in longe majori. Locus *enim* iste vorago Pecuniarum est, et qvæ mihi necessaria sunt per te facile colliges. Libris insumsi mediocrem pecuniam, vestibus etiam qvalem^{cunqve} (etsi de novo mihi nullas adhuc fieri curarim) refectiõni puta, calceis majorem (Mand kan icke kiøbe en par sko en heller ringer end en rigs daler). Cætera ex tuo et aliorum *exemplo* abundé tecum cogites. Avrum meum non facile expendo, sed in casum necessitatis reservo. 4 Rhenanos et Ducatum unum pro moneta argentea commutavi cum Qvirino ex voluntate ipsius. Reliqua adhuc supersunt. Saa ieg haffuer endnu Guld til beste for en Trediue daler, om mig kommer nød paa.

Simplicitatem avt temeritatem meam in concedenda isti vulpeculæ pecunia mea neqve mirari avt culpæ admodum merito potes. Expende tecum qvo loco res meæ essent, si refragatus fuissem ipsius Petitioni. Neqve *enim* sponte id feci; sed continuis petitionibus adactus. Jeg forsømmer dog intet at tale om min Tarff, oc regne met hannem til pricke om alting. Hand haffuer endnu handlet oprictig met mig. Oc endog hand haffuer tilbage aff mine Pending 20 florener, saa haffuer ieg alligeuel haand vdj hancke met hannem, thi ieg vil

Billede af universitetsområdet i Heidelberg 1693.- Fra: Universität Heidelberg 1386-1961. Heidelberg 1961. × Sapienz-kollegiet.

antuorde hannem saa meget aff de Tiue daler i sende mig som hand kand giøre klart for dette aars kost indtil Paaske. Huad siden offuerbliffuer fra mit Franckfurtske reise, huilcken ocsaa tager en temmelig Summa pending, det haffuer ieg til Vinter tæring oc Promotion, om det gaar for sig. Gud veed ieg holder mig meget sparsommeligere her vde end ieg gjorde til Kiøbenhaffn, oc der klecker dog icke en ringe Sum pending til. ^dQvapropter consultissimum abitor nobilium adolescentum Pædagogiam subire ne oneri nimio sim parentibus eller at holde an om Kongens Pending⁶ som M. Vulfgang⁷ slipper tilkommen-dis Paaske. ^eLoci mutationem, Deo dante, metuendam esse non existimo. Heidelberga enim adhuc lue pestilentiali caret, qvod ut diuturnum sit Deum solicité precor. Hic Francofurti grassatur liberius et singulis diebus ut avdio, 20 avt plures é medio tollit. Ego post Deum tuis consiliis usus sum, oleo succini⁸, Zeodoaria⁹, Angelica¹⁰: qvibus mediis, Deo gratia, hactenus salvus evasi. In principio meticulosior, sensi aliqvem tumorem in sinistra avre, qvi Filii Dei beneficio statim evanuit. Mandato tuo parui, et opinionem Melancholicam seposui,

hilaritatem cum virili animo admisi, et cordatum pectus tentationibus fortiter opposui quo scuto me non infeliciter usum esse sensi.

Patronis et amicis meis, scribi quod postulas, hoc tempore fieri nequit. Nam ut litteris acceptis satisfaciam, satago, nedum ut possim tot cogitationibus aut votis respondere. Video quidem rei istius necessitatem inevitabilem, sed laboris istius molestiam in humeros meos recipere non [må være fejl for nunc] recuso: oportet enim respirare ab hoc itinere ac tot perturbationibus, inter quas si nihil praemeditatus, bonis viris scriberem, Caput Gorgonis¹¹ potius quam benevolentiam Amorem et Reverentiam exhiberem. Nihil dubito quin statum et faciem mentis ex litteris his incomptis sufficienter tibi prodam. Et quandoquidem Grammaticis mendis meas scaterere litteras scribis, opus est meditatione et elaboratori studio. Te neglectis contentum fore litteris, spero, caeteris propter certas causas, ornatius et politius scribendum.

In studio Lingvarum profeci mediocriter. Ex tuo svasu ad artes mathematicas serio animum applicabo, et quae in Philosophicis maxime necessaria videbuntur, acri studio persequar, ut tanto compendiosius et melius ad certam facultatem redeunti vere, venire queam. Interea dispicere possumus de Electione certi alicujus studii, cui me dedere totum debeam. Scapulam¹² et forum Rom. propter defectum pecuniae habere adhuc non possum. Si futuris Nundinis Paschalibus¹³ fieri potest, satis est. Nam in Collegio Sapientiae habemus Calepinum¹⁴ et Lexicon commune, quibus uti possum, quoties opus est. Mand kiøber Calepinum xi Lingvarum ex postrema editione Basiliensi her til Franckfurt for 3 daler oc dersom ieg drages ret til minde, maatte i betale Anders Oluffson¹⁵ 7 daler, for den hand lod eder hiemkiøbe. Hæ sunt technæ Mercatorum.

De Sthenio¹⁶ quae scribis illibenter audio: te nimirum impunè ipsum dimittere, et oblivisci istius maculae, quam famae patriae inussit sceleratè et impudenter. Credo si ex nostratibus aliquis avsus fuisset tantum nefas publicis typis committere, suspendio mulctatum iri: neque immeritò. Erunt proculdubio qui vindicent istam injuriam, quam barbarus iste Mævius¹⁷ adfectata nobis inflixit insolentia. Veritatem dico, neque possum parcere tam notoriis flagitiis. Praeterea virulentissimum istud carmen in Lipsium¹⁸ tibi placere vehementer mi-

ror. Ubi *enim* sunt illa christianæ caritatis vestigia, quæ debebant é Sthenio tanquam humanitatis magistro elucere. Non possum hercle induci, ut ipsi faveam amplius nam ad hoc etiam aliæ cavssæ accedunt. Nihil prodest mihi ejus patrocinium; omnia *enim* fieri crede *propter* pecuniam. Omnibus hominibus *propter* morositatem et *φιλαυδίαν* exosus est. Insuper multos habet calumniatores et inimicos *propter* libertatem eam quam exercet in corrigendis Poematiis, quorum Revisor ipse cum Grutero¹⁹ constitutus est. Expertus ego quoque sum censuram ipsius in aliquot Epigrammatis, in publicum editis²⁰, sed *propter* istas quisquiliis quibus defædavit mea carmina, ab exercitiis istis prorsus abhorreo, neque amplius ei ex animo, ut prius additus sum. Sed memini me prius eum suis coloribus tibi adumbrasse. Pacem cum omnibus habere ex consilio Apostoli optimum est.

De Colloquio Theologorum nihil amplius avdio. Si fuerit habitum consilio tuo utar et comitabor Pareum²¹.

Libros emi tibi quotquot habere potui. Quod de tuis 10 Thaleris residuum mansit in meos Libros insumsi. Emi *enim* pro quinque Thaleris materiam Philosophicam studiis meis apprimé utilem.

1. Bacchium de Venenis²². 2. Librum de Stratagematis²³. 3. Tzetzæ Politicam²⁴. 4. Flores Epigrammatum. 5. Et Historiam Ecclesiasticam Græcè, invenire nusquam potui etiam anxie quæsitos in omnibus bibliopoliis. Tamen in mandatis dedi aliquot Typographis, ut ad proximas nundinas nobis afferrant. Theatrum urbium²⁵ de quo scripsisti 25 florenis venale prostat.

Biblia etiam vulgata Hieronymi in folio 6 Florenis venduntur, sed tanti emere non avsus fui istam editionem Antwerpianam, quam solam superesse atque adeó castratam á Iesvitis affirmant omnes Typographi.

De his duobus suo tempore me certiolem facere poteris.

Corallium²⁶ cum magna molestia diu quæsitum in omnibus plateis et Myrotheciis, tandem inveni apud Italum quendam, qui solus grandiusculas istas partes habebat. Constat semuncia quam mitto, floreno.

Theriacæ²⁷ 8 Uncias ex optimo genere pro 2 Thaleris, mitto M. Ægidio²⁸ et M. Pavlo²⁹ singulis suam pyxidem.

Alchymiam Libavii³⁰ 3½ florenis emptam mitto D. M. Ægidio.

Relationes³¹ et Catalogos³² per Hinrichum Jacobi vobis mitto. De Flensborger vide nu icke huad ære oc got de ville giøre mig, det hafuer vel fortrødt somme huad de beuiste mig tilforn paa reysen.

Lauritz Vbings³³ Karl oc Hinrich kunde met stor Nød forliges om, huo eders Bøger skulle føre hiem, den ene vilde helder end den anden, tiene oss til Vilie oc beste. ^hNovi hic nihil est memorabile. De statu regni Polonici et conflictibus Mavritii³⁴ ac Spinolæ³⁵ ex Relationibus impressis, avt aliunde certior eris. Pluribus hac vice tecum non agam: brevi enim á me litteras habebis pleniores etc. Saluta meis verbis, affines, sorores et fratres: qvos omnes miror mihi nihil scribere tanto temporis et locorum intervallo ab ipsis remoto. Deum oro ex intimis penetralibus cordis mei, gemitu qvotidiano, me sistat aliqvando vobis in tranqvilla et salva senectute, sospitem et incolumem, vosque ab omni malo et infortunio clementer protegat, omnibus bonis, beneficiis et felicitatibus abundé benedicat, et Nestoræ³⁶ vitæ incrementum vobis largé conferat Amen. Scripsi Francofurti ad Mænum cum festinatione 15 Septembris Anno Dominj 1606.

Filius Tuus subjectissimus
Severinus Andreae Vellejus

Vedføjet:

ⁱPrimitias studiorum meorum opinione citius forté videbis.
De Promotione, studiis et peregrinationibus brevi me certiozem fieri cupio.

Oversættelse

- a) Til den meget fremragende mand hr. magister Anders Vedel, senior og førstekannik i kapitlet i Ribe på den cimbriske halvø, sin fader, der bør æres med stedsevarende ærbødighed.
- b) fra Frankfurt, den 15. september 1606³.
- c) når de skal være på rede hånd. Thi jeg udbetaler kurfyrstens⁴ regnskabsfører i vort kollegium⁵ nu straks fra markedsdagene at regne 42 floriner for mit underhold. De ting, som hidtil har været påkrævet uden for huset, har været meget dyre og vil herefter blive

meget dyrere. Dette sted er nemlig et bundløst pengesvælg, og de ting, som er nødvendige for mig, vil du let selv kunne regne sammen. Jeg har kun anvendt en ringe sum penge til bøger, også en sum til tøj, sådan som hvad der nu var brug for (skønt med hensyn til nyt har jeg hidtil sørget for ikke at erhverve noget) f.eks. til reparation, til sko noget mere . . . Resten kan du af eget og andres eksempel i rigt mål ved dig selv tænke dig til. Mit guld giver jeg ikke gerne ud, men jeg lægger det til side med henblik på en tvangssituation. Jeg har byttet 4 rhinske gylden og en ducat til sølv mønt med Quirinus efter hans ønske. Det øvrige er tilbage indtil nu . . . Du kan ikke med rette undre dig over eller ligefrem skælde mig ud for pjokkethed eller ubesindighed i at have ladet denne ræv få mine penge. Tænk selv over, hvorledes det ville stå til med mig, hvis jeg havde modsat mig hans ønske. Jeg har nemlig ikke gjort dette af fri vilje, men tvunget af hans ustandselige anmodning.

- d) Derfor mener jeg det mest fornuftigt, at jeg påtager mig undervisning af unge adelsmænd, for at jeg ikke skal være til alt for stor byrde for (mine) forældre.
- e) Jeg mener, at jeg med Guds bistand ikke behøver at frygte for at skulle skifte opholdssted. Heidelberg er nemlig indtil nu gået fri for pest, hvad jeg ængsteligt beder Gud om må vare længe ved. Her i Frankfurt raser den ret frit, og enkelte dage berøver den, som jeg hører, 20 mennesker eller flere livet. Næst Gud har jeg gjort brug af dine råd, af oleum succinum⁸, Zedoara⁹, Angelica¹⁰, med hvilke midler jeg ved Guds nåde indtil nu er kommet frelst igen. I begyndelsen ret frygtsomt, jeg har mærket en hævelse i venstre øre, en hævelse, som så straks ved Guds søns velvilje forsvandt. Jeg har rettet mig efter dit pålæg og har forvist den melankolske indbildning og med mandigt sind givet adgang for munterhed og tappert sat et forstandigt hjerte op mod fristelserne, hvilket skjold jeg føler at have brugt på en ikke ulykkelig måde.

Angående dit krav om, at der skal skrives til mine velyndere og venner, så kan det ikke lade sig gøre på dette tidspunkt. For jeg har nok at gøre med at svare på det brev, som jeg har modtaget (fra

dig(?)), endsige at jeg så skal svare på de mange overvejelser og ønsker. Jeg kan ganske vist godt se denne sags uundgåelige nødvendighed, men vægrer mig ved lige nu at tage denne anstrengelses byrde på mine skuldre: det er nemlig nødvendigt at puste ud efter denne rejse og de mange forstyrrelser; hvis jeg midt imellem dem uden at tænke i forvejen skrev til de gode mænd, ville jeg fremvise Gorgons hoved¹¹ snarere end velvillighed, kærlighed og ærbødighed. Jeg tvivler ikke på, at jeg med dette rodede brev i tilstrækkelig grad viser dig mit sinds tilstand og udseende. Og eftersom du skriver, at mine breve vimler med grammatiske bommerter, er det nødvendigt med forberedelse og mere omhyggeligt arbejde. Jeg håber, at du vil være tilfreds med dette skødesløse brev, til de andre vil jeg af visse grunde skrive smukkere og mere elegant.

I studiet af sprog er jeg gået nogenledes frem. Efter dit råd vil jeg med alvor lægge mig efter de matematiske videnskaber, og de ting, som især kommer til at synes nødvendige i filosofi, vil jeg med anspændt studium søge at nå, således at jeg det kommende forår med så megen des større besparelse i tid og arbejde og bedre kan opnå sikker færdighed. Imidlertid kan vi overveje valget af et eller andet sikkert studium, som jeg helt og holdent bør hengive mig til. Scapula¹² og forum Rom. kan jeg på grund af pengemangel indtil videre ikke komme i besiddelse af. Det er tilstrækkeligt, hvis det kan ske på det kommende påskemarked¹³. Thi vi har her på Collegium Sapientiae Calepinus¹⁴ og et almindeligt leksikon, som vi kan benytte så ofte, som det er nødvendigt. Man køber Calepinus over 11 sprog i sidste udgave fra Basel . . .

- f) Sådan er købmændenes underfundigheder.
- g) Jeg hører ugerne det, som du skriver om Stenius¹⁶, at du selvfølgelig sender ham bort ustraffet og glemmer den plet, som han forbryderisk og uforskammet har indbrændt på vort fædrelands ry. Jeg tror, at hvis nogen af vore havde formastet sig til at begå så stor en uret offentligt og på tryk, ville han blive straffet med hængning, og det ikke med urette. Der vil uden tvivl være nogle, som straffer denne krænkelse, som denne barbariske Mævius¹⁷ har tilføjet os med sin usandsynlige uforskammethed. Jeg siger sandheden, og

heller ikke kan jeg skåne så notoriske skarnsmennesker. I øvrigt er jeg forbavset over, at det meget giftige digt mod Lipsius¹⁸ behager dig så meget. Hvor er nemlig de spor af kristelig kærlighed, som burde stråle ud fra Stenius i hans egenskab af lærer i dannelselse. Ikke kan jeg så sandelig forledes til yderligere at bifalde ham, thi hertil kommer også andre grunde. Hans beskyttelse gavner mig intet; stol på, at det sker på grund af penge. Han hader alle mennesker på grund af gnavenhed og selvkærlighed. Desuden har han mange bagtalere og uvenner på grund af den frihed, som han lægger for dagen ved at rette små digte, som han er blevet gjort til retter af sammen med Gruter¹⁹. Jeg har også lært hans bedømmelse at kende i nogle epigrammer, som er offentliggjort²⁰, men på grund af det skarn, hvormed han har overbegjort mine digte, afskyr jeg ligefrem disse øvelser, og heller ikke kan jeg af hjertet længere være ham hengiven således som tidligere.

Men jeg husker, at jeg tidligere har skildret ham for dig i hans egne farver. Det er efter apostlens råd bedst at holde fred med alle mennesker.

Om teologernes forhandling har jeg ikke hørt noget yderligere. Hvis den har fundet sted, vil jeg gerne gøre brug af dit råd og følge Pareus²¹.

Jeg har købt bøger til dig, så mange som jeg har kunnet få. Hvad der er blevet tilbage af dine 10 thaler, har jeg anvendt til mine egne bøger. Jeg har nemlig for fem thaler købt filosofisk stof, som kan være særdeles vigtigt for mig i mine studier.

1. Baccius: Om gifte²². 2. Bogen om krigslist²³. 3. Tzetzes: Politica²⁴. 4. Epigrammernes blomster og 5. Kirkehistorie på græsk har jeg intetsteds kunnet finde, men de er også stærkt efterspurgt hos alle boghandlere. Dog har jeg givet nogle bogtrykkere i opdrag, at de skaffer dem til os på det næste marked. *Theatrum urbium*²⁵, som du har skrevet om, er udstillet til salg for 25 floriner. Fremdeles koster Hieronymus' Vulgata-Bibel i folio 6 floriner, men til så høj en pris har jeg ikke turdet købe den Antwerpen-udgave, som, det bekræfter alle bogtrykkere, er den eneste, som er tilbage og i den grad kastreret af jesuitterne.

Om disse to bøger kan du til sin tid give mig nærmere underretning. En koral²⁶, der længe er blevet eftersøgt med stort besvær i alle gader og hos alle salvehandlere, har jeg endelig fundet hos en italiener, der som den eneste havde temmelig store stykker. En halv unse, som jeg sender, koster en florin. 8 unser modgift²⁷ af bedste slags for 2 thaler sender jeg til magister Gøde²⁸ og magister Poul²⁹ i en dåse til hver.

Libavius' Alkymi³⁰, der er købt for 3½ floriner, sender jeg til hr. magister Gøde. Relationer³¹ og kataloger³² sender jeg til jer gennem Hinrich Jacobsen.

- h) Af nyt er her ikke nævneværdigt at fortælle. Om det polske kongeriges tilstand og Mouritz³⁴ og Spinolas³⁵ stridigheder vil du være sikrere underrettet gennem trykte relationer eller andetstedsfra. Denne gang vil jeg ikke meddele mig til dig med flere ord: om kort tid vil du nemlig få et mere udførligt brev fra mig o.s.v. Hils på mine vegne svogre, søstre og brødre: jeg undrer mig over, at de allesammen ikke skriver til mig, der er så langt borte fra dem med så stor afstand i tid og sted. Jeg beder Gud af mit inderste hjerte med daglige suk, at han engang vil bringe mig uskadt og velbeholden til jer i rolig og rask alderdom, og at han nådigt vil bevare jer fra alt ondt og i rigt mål vil velsigne jer med alle goder, velgerninger og lykke og rigeligt bringe jer vækst i det nestoriske³⁶ liv Amen. Skrevet i Frankfurt am Main i hast den 15. september i det Herrens år 1606.

Din meget underdanige søn
Søren Andersen Vedel

- i) Du vil måske hurtigere end du tror se førstegrøden af mine studier. Med hensyn til promotion, studier og rejser ønsker jeg at blive underrettet om kort tid.

V

Den 12. februar 1607 erhvervede Søren Andersen Vedel magistergraden i Heidelberg. Ved den lejlighed lykønskede hans venner ham med en samling latinske digte: *Carmina gratulatoria in honorem Severini Andreæ Velleji, cum ei summus in Philosophia gradus d. 12 Febr. 1607 in Acad. Heidelberg. decerneretur. Heid. 1607*¹. Altså en strålende præstation. Søren Andersen Vedel kunne på baggrund heraf nok tænke sig at sole sig i denne glans og fortsatte et halvt års tid sine studier ved universitetet og udgav, inden han tilsyneladende noget nølende vendte hjem, en bog i kvart, der indeholdt nogle teser om meteoror i al almindelighed, der havde været genstand for en offentlig disputation den 2. september. Afhandlingen udgør sammen med titelbladet ialt seks kvartblade². Med en strålende anbefalingskrivelse fra kurfyrst Friedrich IV³ vendte den nybagte magister den 1. oktober 1607 tilbage til Ribe⁴ og drog så ca. 14 dage derefter til København⁵. Det var klart, at han ønskede at fortsætte sine studier i udlandet, og da han ikke kunne vente støtte fra »Liljebjerget«, da man her også måtte tænke på de tre yngre brødre, ansøgte han om *Stipendium Regium* – det kongelige rejsestipendium. Han fik imidlertid den 24. november at vide, at han nok var indstillet dertil, men måtte indtage sin plads i køen af ansøgere, der også havde fået det tilstået⁶. Han måtte så i mellemtiden se sig om efter noget andet – ved juletid var han atter i Ribe, hvor han den 26. december prædikede i St. Katharine kirke⁷, den 28. marts 1608, 2. påskedag, prædikede han i domkirken⁸.

Den 15. april 1608 sendte forstanderen for den kongelige skole i Sorø Hans Staphensen⁹ ham et meget smigrende tilbud om at blive rektor ved skolen her. Forstanderen, der var Anders Sørensen Vedels

gamle ven, ønskede meget stærkt, at netop Søren Andersen Vedel skulle lede skolen. Han lagde ikke skjul på, at hvervet var vanskeligt, men ved at påtage sig de byrder, som var forbundet hermed, kunne han efter nogle få års forløb helt bestemt regne med at kunne gøre brug af det kongelige stipendium, som var stillet ham i udsigt¹⁰.

Efter Hans Staphensens råd har Søren Andersen Vedel sikkert overvejet sagen sammen med faderen, og hurtigt blev sagen afgjort; for under den 23. april kunne Peder Hegelund i sine almanakoptegnelser meddele, at Søren Andersen Vedel af Hans Staphensen var kaldet til at være rektor i Sorø, og den 3. maj¹¹ forlod den nyudnævnte rektor så Ribe for at tiltræde den stilling i Sorø, der skulle volde ham så megen fortræd. Kort efter, at Søren Andersen Vedel var ankommet til Sorø, modtog han følgende brev fra sin moder.

Brevet er med tilføjet normaliseret retskrivning aftrykt i Danske Magazin 3. rk. I, s. 46f. Nærværende brev er en gengivelse af originalmanuskriptet Ny kgl. saml. 2153 4°. Brevet er skrevet og afsendt samme dag, onsdag vel d. 8. juni 1608 og er modtaget af Søren Andersen Vedel d. 18. Jfr. i øvrigt VI og I, note 17.

Brev fra Mette Hansdatter Vedel til magister Søren Andersen Vedel, rektor ved Sorø skole, skrevet i Ribe vel den 8. juni 1608.

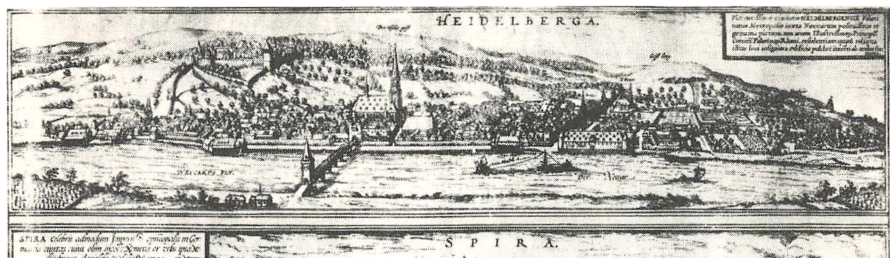
Udskrift:

Tyll min kiere søn M. søffrin andersøn skolemester po soer gandske wenligen tilskreffuit.

Med Søren Andersen Vedels skrift:

18 Iunij met Michel Vedsted¹².

Moderlig kierlig helsen eder nu oc altid forsend med gud wor herre kiere søn tacker ieg eder gierne for eders skriffuelse som ieg nu nylig bekom for to timer siden med mamme¹³ huilckid wor mig gandske kierkomen ti gud skal wide huad min glede haffuer werid siden wi skyldis at for alle honde aarsager[s] skyld. ti tacker ieg nu gud med dig at du est nu komen smuck til rette gud were tilstede oc hielpe endnu frem i for iesu christi skyld amen wider kiere søn som i skriffuer mig

Heidelberg, ca. 1600. Efter Georg Brauns: *Theatrum Urbium*.

til om den fattige laues¹⁴ wilkor huilckid gjør mig ont aff mit gandske hierte at hand lider nød for kleder ti beder ieg eder at i retter eder effter faders skriffuelse oc skaffer hannem hans nødtørffthighed vden offuerflødighed ieg skal loffue eder det skal were vden al eders skade huad fader wil icke betale det wil ieg, om ieg kunde nu sende hannem en daller heller to da kunde det mere komme hannem til skade end gaffn ti hand er snart bedragen det wide i wel gud forlade her iørgen faninger¹⁵ hand loffuide saa wel der sloge wi wor lid til lader hannem faa med det første en god engelst kledning til en fem mk. allen den kand hand ocsaa bruge i winter oc ellers huad eder siunis leder hoser oc skriffuer en seddel til fader huad det koster

ieg tør slet intet sende hannem penge en skiorte oc en tøreklede sender ieg hannem

oc saa som i skriffuer om s pouels rad daa troer ieg eder oc see til at det brugis til allerstørste nødtørfft ti win oc quinder forblinde de wise¹⁶ om wor lille hans lausens¹⁷ wilkor wil ieg skriffue eder til en anden tid ieg kand icke nu faa saa megen tid gud skal gjøre eders sag disbedre i fremtiden med guds hielp at i tencker paa dieris¹⁸ forfremmelse ieg tencker at laue komer hiem igien om denne kommer hen men ieg kand inted sige der aff ti fader er icke lenge wid it synd oc meget wankelig der hos gud giffue en god tolmodighed

den lille seddel der laa inden i breffuit wil ieg haffue en tanke po nar gud wil iens lausen¹⁹ eller nogen wisse folck komer der offuer nu strax effter s hans dag di hønder kunde denne løbende bud²⁰ icke bere da skal i ocsaa faa dem oc den skiortenoll²¹, i skriffuer mig wel en

munds ord til med mickel²² om alting gud befaller ieg eder i wold
baade til lifff oc siel gud regere eder med sin helligands nade at staa
eders kald faare i guds frycht ædruehed oc alle christelige dyder hans
hellige naffn til loff oc ære oc til en salig glede amen
aff ribe med hast po onsdag²³
dine sydskynde siger dig m gode natter

Eders kierlige moder
mette M. andersis

VI

Brev fra Anders Sørensen Vedel til Søren Andersen Vedel, dateret Ribe d. 23. september 1609.

Udskrift:

Mester Søffrin Anderssen Skolemester vdi Soer min kiere søn til hende.

Søren Andersen Vedel har vedføjet:

^aA parente cum Mammæa¹: 3 Octobris 1609.

^bSalutem et incolunitatem animæ et corporis a Deo per Christum.

Sæpius ego scribo ad te, mi Seuerine, nulla intermissa occasione. Identidem enim iam hoc iam aliud in animum incurrit de quo tecum colloquj auerem forté an quædam denuó repetens de quibus, prioribus egerim. Vt vt sit hæc non moror. Tu videas ne surda aure capesses mea monita, vt *equidem* de te non dubitare possum. Velim cogites in primis de nobilj idoneo cum quo tibj liceat in Germaniam etc. profiscij. Id apud professores Haf: et cancellarios nobiles impetrabis vt spero. Nam ex stipendio Regio² (quo brevj, vt puto, frueris) non potes vnice viuere, nisi accedant alia. Nam a me quod exspectes non est singulare. Vide interea vt legas ac prælegas ea ex quibus tu pariter cum tuis auditoribus fructum capere possitis. Et vide, mi filj, ne minora spernas: hoc est vt Grammaticæ latinæ et græcæ difficiliora diligenter excutias som er de anomalis et defectivis nominum et verborum: oc saa in Nomenclatore huad som *der* hør til, met grandgiffuelig exercitio linguæ latinæ in soluta et ligata vertione, som ideligen drifues skal.

Jeg vilde gjerne vide din betenckend met Hans Taussen³, til huilcken Academi in Germania ieg skulde forskicke hannem Hedelbergam an Vittebergam eller først til den ene oc siden til den anden. De pendinge som du togst aff Arilds folck foruare endtil du drager til Kiøbenhaffn at klare for Hans⁴ i Herberg. *scilicet*⁵ emed slette daler⁶, som gengs og gangbare ere.

‘Si opus habes cereis lucernis indica oc fly dine brødr[e] nødtørfftige sko oc kleder. Laue⁷ scriffuer hiem oc tøfet[?] ocsaa. Sige hannem at der dør flere øg oc heste i Seland end i Jutland, eller lad Hans Anderssen⁸ sige hannem det. pendhoser⁹ skulle de faa met første lelighed. ‘Chartam pergamenam mitto cum Mammæa nostro¹⁰: et prælectiones non opus est frequentius innouare, sed ex ordinatione Regia auditoribus necessariæ vrgendæ. Id tibj facilius et vtilius vt aliquid tuis tribuas priuatis studiis.

In Epigrammatis condendis velim te vna cum tuis discipulis frequentius exerceas, certis de cavssis ad imitationem Bezæ¹¹ et Scaligerj¹² et aliorum.

Vide vt moderaté et modesté cum pietate et prudentia facias officium et da tuis studiis Historicis aliquid propter valetudinem. Det er icke sagd man skal pine sig self i hiel.

I marginen står følgende sætning og teksten fortsætter med ‘.

Jeg vilde du kunde ret indbilde dig Chronicon Φ : M¹³ oc Sledani de 4 Mon¹⁴:

‘Deus dat suis etiam dormientibus, vt est in psalmo¹⁵.

Mirror quoque tuj tenelli, liberj hactenus fuerint a morbillis¹⁶, quum hic apud nos pene 40 puerj mortuj sunt exceptis¹⁷ 200 qui iis tentatj sint. Vtere frequenter pillulas Ruffj¹⁸ nogle faa 9 11 13 til Hobe statim ante cenam et potius prandium, de quibus lege præseruatorem sanitatis quem proxime misi.

Min Madkniff maa du sende hiem vden du haffuer den synderlig behoff.

‘De sucessore tibj aliquando est cogitandum vide vt tuj et fratris Lagonis¹⁹ habeas rationem. Nam qui appetit post te functionem tantó forté inibit cond (*iti*) ones tibj vtiles. Esto modo prudens.

Salutem et melioritatem animis et
corpore a Deo per Christum
Socius ego scribo ad te; non seminare,
nulla intermissa occasione. Adhuc
cum iam per iam abis in animam
incubit de quo teum collegam inivem
fuit an quidam femis repetens de
quibus, prioribus egerim. Ut videri
hac non moror. Tu videris
Sicut ante capere mea morata
et eorum de te non dubitare possim
Vobis videri in primis de nobis
reorico quo tibi licet in German
nam, p. referri. Ad apud professionis

Begyndelsen til Anders Sørensen Vedels brev til Søren Andersen Vedel, date-
ret Ribe d. 23. september 1609.

Mine 4 voces²⁰ maa du sende hiem naar du vilt.

⁸Velim fratres tuos aliquid addiscere in Cythara, de quo prius tibi scripsi. Vide vt nobiles et . . . [ulæseligt ord] discipulj²¹ bene pingant, fratres [?] et postea parentibus et amicis latiné ac danicé eleganter scribent, quod aliquoties prius scripsi. Id primo ipsis vtile et parentibus gratum. Deus tibi perpetuo adsit gratia Spiritus spri [sic!] sancti et custodia sanctorum Angelorum Amen. Ripis 23 Septembris Anno dominj 1609.

Tuus Pater
A.S.V.

Tilskrift på et løst blad:

Jeg haffuer iblandt mine *bøger* en medicin bog in 16 som vaar vdj ^hDispensatorium cordj et methodus medendj Syluij²², om der iblant dine *bøger*, eller dine brødre haffuer tagen den met sig. forhøre mig der om flitteligen, thi ieg vilde icke gerne miste den.

De Iohanne²³.

Jeg kalder nu hannem strax hiem effter at hand haffuer disputiret. Oc haffuer hannem til sin verdt M Hans j rosenobel²⁴ saa kand ieg tro at quinden skal ocsaa haffue noget. Om det kunde saa skicke sig, at hun fick rosenobelen oc hand j engelot²⁵, det setter ieg i dine hender, oc naar du fanger hans regnskaff saa betale hannem aff met alle vdj slette daler.

Men huorledes Hans kand best komme hiem met sin kiste veed ieg icke, vden der kunde komme vogner fra Soer, som kunde tage hannem met sig til Soer. Saa kunde hand leje sig frem igennem Fyn ihuad selskaff hand kand faa.

ⁱPutat se velle animum adicere Medicinæ nescio quid tibi videatur. Danne nu alting vel, huad helder dig stedis selff at drage til Kiøbenhaffn eller icke. Gelden²⁶ maa du forlegge, ieg skal betale dig *det* vel igien.

Lambert Hansen²⁷ kom først hiem i afftes oc laa for Belt 7 dage. Hand gick omkring min dør nu i dag, som ieg stod inden faare oc vincket at mig: ^jnon ingressus vt solvm mihi tuo nomine valediceret. Nescio quid subsit, priusquam tuas videro litteras.

Nescio quid tibi videatur, om ieg skulde anholde om passbort²⁸ til Hans²⁹ hoss Niels Krag³⁰ eller Jens Juul³¹ etc.

^kVelim te exerceas interdum in concionando certis de caussis et latiné perorando latinis pro tuis discipulis vbj Evangelia dominicalia exponis.

Oversættelse

- a) Fra fader med Mamme¹: d. 3. oktober 1609.
- b) Hilsen med ønsket om sjælens og legemets bevarelse fra Gud gennem Kristus. Ret ofte skriver jeg til dig, min Søren, uden at forsømme nogen lejlighed. Thi ofte falder snart dette snart hint mig i sinde om det, som jeg måske kunne ønske at tale med dig eller på ny gentage nogle ting, som jeg tidligere har fremført. Hvorledes det end kan være, nøler jeg ikke med disse ting. Du skal sørge for, at du ikke med et døvt øre vil høre efter mine formaninger, således som jeg visseligt ikke kan tvivle om dig.
Jeg kunne ønske, at du først og fremmest tænker på en passende adelsmand, med hvem det kan blive dig tilladt at rejse til Tyskland etc. Det vil du, således som jeg håber, opnå hos professorerne i København og hos kancellijunkerne. Thi alene af det kongelige rejses stipendium² (som du, som jeg mener, vil nyde om kort tid) kan du ikke leve, med mindre andre ting kommer til. Thi der er ikke noget særligt, som du kan vente dig af mig.
Sørg imidlertid for, at du læser og forelæser de ting, fra hvilke du sammen med dine tilhørere kan høste frugt. Og sørg for, min søn, at du ikke foragter de mindre ting: d.v.s. at du flittigt gennemgår den latinske og græske grammatiks mere svære ting, som er angående de uregelmæssige og ufuldstændige navneord og verber, også i ordfortegnelsen, hvad som der hører til, med grangivelig øvelse i det latinske sprog i fri og bunden oversættelse, som ideligt drives skal.
- c) Meddel, hvis du har behov for vokslys etc.
- d) Jeg sender et pergamentsblad med vor Mamme¹⁰, og det er ikke nødvendigt hyppigere at forny forelæsningerne, men ifølge den

kongelige ordination bør de, der er nødvendige for tilhørerne, stadig holdes. Det er lettere for dig og nyttigere, at du bidrager noget til dine private studier.

Jeg kunne ønske, at du i de epigrammer, som skal skrives sammen med dine elever, af visse grunde hyppigere driver øvelser til efterligning af Beza¹¹ og Scaliger¹² og andre.

Sørg for, at du mådeholdent og fordringsløst med fromhed og klogskab passer dit embede og af hensyn til dit velbefindende gør noget ved dine historiske studier. Det er ikke sagt, man skal pine sig selv ihjel.

- e) Gud giver også til sine sovende, således som der står i salmen¹⁵. Jeg er også forbavset over, at dine (skole)børn hidtil er gået fri for sygdommene¹⁶, da her hos os næsten 40 drenge er døde, rent bortset fra de 200, som er angrebet af dem¹⁷.

Brug hyppigt ruffi-piller¹⁸, nogle få 9 11 13 til hobe straks før middagsmad og snarere frokost, om disse ting læs den sundhedsbevarer, som jeg sidst har sendt dig.

- f) Der skal engang tænkes på din efterfølger. Sørg da for, at du tager hensyn til dig selv og din broder Lauge¹⁹. Thi den, som ønsker stillingen efter dig, vil måske for så meget gå ind på betingelser, der er nyttige for dig. Du skal blot være klog.

- g) I afsnit g er første sætning i andet punktum, altså: Vide vt nobiles etc. skrevet så rodet og gnidret, at visse ord kun med stor usikkerhed kan læses, hvorfor oversættelsen naturligvis må tages med stort forbehold:

Jeg kunne ønske, at dine brødre desuden lærte noget i citarspil, hvorom jeg tidligere har skrevet til dig. Sørg for, at de adelige og . . . (ulæseligt ord) disciple²¹ skriver skønskrift, og (dine) brødre(?) vil senere elegant på latin og dansk skrive til forældre og venner: hvad jeg tidligere adskillige gange har skrevet. Det er fra første færd til nytte for dem selv og kærkomment for forældrene. Gid Gud bestandigt vil stå dig bi ved den Hellig Ånds nåde og de hellige engles beskyttelse. Ribe d. 23. september det Herrens år 1609.

Din fader
A.S.V.

Tilskrift på et løst blad:

- h) Kontrol af hjertet og metode til at helbrede af Sylvius²².
- i) Han mener, at han vil sætte sin lid til lægekunsten, jeg ved ikke, hvad du mener herom.
- j) Han gik ikke ind, således at han bare på dine vegne kunne sende mig en hilsen. Jeg ved ikke, hvad der ligger til grund herfor, før end jeg ser dit brev. Jeg ved ikke, hvad du mener etc.
- k) Jeg kunne ønske, at du af og til af visse årsager øver dig i at prædike og holde tale på latin for dine latinske elever, når du udlægger søndagsevangelierne.

VII

Rektorgerningen på den kongelige skole i Sorø blev en stor skuffelse for Søren Andersen Vedel. Det er muligt, at han har ønsket at ombytte rektorstillingen i Sorø med en tilsvarende stilling under hjemlige forhold. For den 23. februar 1610 forlod den højtbegavede svoger Poul Mortensen Åstrup Ribe for i stedet for at være rektor her at tiltræde stillingen som professor i København, en stilling, hvortil han var kaldet i januar måned samme år¹. Men hvis man på »Liljebjerget« har næret ønske om at se sønnen som svigersønnens afløser som rektor i Ribe, blev man skuffet. For biskop Peder Hegelund sørgede for, at hans søn magister Jørgen Pedersen Hegelund (1583-1653) fik stillingen².

Visse ting kunne tyde på, at Poul Mortensen Åstrup har støttet Søren Andersen Vedel i beslutningen om at opgive rektorstillingen i Sorø (jfr. omstående brev). Men dertil kommer, at Søren Andersen Vedel vel har næret en sikker forvisning om, at han nu stod for tur til at nyde det kongelige rejsestipendium. Og i den henseende er han ikke blevet skuffet. I sin obligatio til rektor og professorer ved universitetet, dateret den 13. april 1611, kvitterer han for meddelelsen om, at han har fået sit stipendium, og omtaler i øvrigt det nu afsluttede hverv i Sorø som både møjsommeligt og vanskeligt³. I protokollen for det kongelige rejsestipendium nævnes han i årene 1611-15 som studiosus theologiae⁴.

Hvordan han så på sin situation ved årsskiftet 1611, giver følgende brev tydeligt nok til kende.

Uddrag af brevet er trykt hos Wegener anf. skr., s. 240 f. Nærværende er en gengivelse i sin helhed af originalmanuskriptet Ny kgl. saml. 2153 4°.

Brev fra Søren Andersen Vedel til Mette Hansdatter Vedel, dateret Sorø d. 13. januar 1611.

Udskrift:

Hederlig oc Gudfryctig Quinde, Mette M. Anders Vedels vdj Ribe, min hierte alsomkieriste Moder, gandske ydmygeligen tilscreffuet.

Naade oc Fred, met euindelig Lycke, Benedidelse, Salighed oc Velfert aff Gud Fader ved Christum.

Elschelige alsomkieriste moder, ieg betacker eder ydmygeligen aff hiertet, for mangfoldige store Velgierninger oc moderlig Kierlighed oc Fromhed mig fra første Leffnets begyndelse oc Ophaff indtil denne neruerendis dag rundeligen oc goduilligen vden all min fortieniste oc Verskyld^s beteed: Huorfaare ieg tilbørligen kiendis mig skyldig oc plictig, met all Vnderdanighed, Tienistactighed, Villighed oc sønlig kierlighed eder at elske ære oc tiene aff højeste fliid oc yderste formue tid oc stund, Aarle oc silde saa lenge ieg leffuer, saa viit Gud allermectigste der til forlener mig sin Aand oc Naade. Oc endog det drager noget lenge for førend min tacknemmelighed lader sig til siune vdj gierningen, saa bliffuer ieg dog vdj sin Tid trofast vdj mit forløffte oc tilsagn, saa sant Gud sparer mig Liff oc Velfert. Om saadant mit kierlige oc tacknemmelig Hiertelag ieg vilde viitløffteligere ercklere mig hoss eder om behoff giordes oc ieg icke fuldkommeligen forsaa mig til eder ingen tuiff paa mig at haffue eller nogen den ringeste mistancke om min Tacknemmelighed.

Fremdeelis kiære Moder, efftersom ieg nogen kort tid forleden haffuer opbaaret eders kierlige Scriffuelser, oc haffde vel burt lenge siden derpaa at fornøye eder met Nødtørfftig giensuar, saa er dog saadant mit aluorlige forsæt indtil disse formedelst allehaande mødsommelige forfald bleffuet forhindret oc sat tilbage: Oc endog ieg icke endnu er kommen til synderlig ro oc ledighed, saa kunde ieg dog icke andet end saa gaat som stiele mig saa mange stunder til at bekreffte eders moderlige kierlighed imod mig met denne min ringe scriffuelse, paa det i icke skulle Tencke at ieg haffde eder aldellis forgæt. Jeg formercker aff eders scriffuelse at mit forsæt mig viidere vden lands at forsøge icke synderligen behager eder for allehaande Aarsagers skyld, men ieg for-

moder at i icke lettelligen lader eder deroffuer beuege til nogen Wtaal-
 modighed. Det vilde icke bliffue den fattige Joseph til gaffn eller gode
 lenger at bliffue vdj Potiphars fengsel oc trengsel oc wskyldeligen lide
 saa megen Tribulatz oc forfølgelse⁶. Thi viste i fuldkommeligen som
 i en part vel veed, huad ieg haffde nu fast vdj try samfelde Aar hafft
 at drages met baade Trældom oc Omhu, Møde oc Arbeid, Sot oc
 Siugdom, Vaagne Netter, Harm oc Sorg Trotz oc Mutuillighed, Item
 Wtacknemmelighed oc Bagtale vndertiden ocsaa Hunger oc Tørst,
 Spot oc Forfølgelse, da skulde i icke ynske mig saa ilde, at ieg skulde
 saa ynckeligen oc wtilbørligen spille mine Vnge Aar, oc maa skee met
 liden tack oc tarff forsømme min egen Lycke oc Velfert. Offuer alt er
 fortienisten ringere end nogen kand tro oc ingenlunde at ligne ved den
 som haffuer været vdj formeere Tider. Gud giffue ieg aldrig haffde
 seet Soerø, men i midler tid ieg her haffuer opslidt mit Leffnet oc
 Sundhed haffde tient en erlig mand vdj meget ringere bestilling for
 klede oc føde, det haffde været mig meget bedre. Det beste ieg haffuer
 at trøste mig ved er en god Samuittighed met huilcken ieg dette be-
 suerlige kald nogenlunde haffuer faarestaaet oc opnaaet det Maal der
 mine formend maa skee icke haffue offuergaaet. Mand faar met Ti-
 den at see om min Effterkommere⁷ kand giøre mig noget tilforn⁸ oc
 fortiene større Tack end ieg, huelcket ieg gerne kand lide. Men haf-
 fuer ieg ret spurt da skulle de førend de viide aff føle deris Samuittig-
 heds Nag for deris gode gierninger, som haffue været dem saa gun-
 stige som gjorde sit kald nogenlunde met Wstraffelig fliid oc Aluorlig-
 hed fyllest. Det andet huor ved ieg mig vdi denne forandring mig
 trøster oc opholder er dette, at endog Wuenner formedelst allehaande
 Practicker oc harmelig Wretuished, haffue foraarsaget mig til at for-
 lade dette stycke Brød som ieg nu en Tid lang haffuer hafft vdj munden,
 saa forlader ieg mig dog met stadig Hiertens tilliid paa Guds
 riige forjettelse som lader icke den retferdiges Sæd gaa effter brød,
 men forsiuner den met nøyafftige Nødtørffthighed, naar hand der om
 aluorligen bliffuer paakaldet. Thi mig er deputeret Aarligen vdj fem
 samfelde aar, oc om ieg lyster paa det siette, Kong: Mai^{tt}s Stipendium
 som er aarligen hundrede rigs daler⁹, huilcket er ingen ringe eller
 foractelige hielp at leffue vdaff til maadelighed. Den gode Gud setter

Gravsten i Ribe domkirke over Søren Andersen Vedel (1587-1653), sognepræst ved domkirken, og hans hustru Susanne Pedersdatter (ca. 1601-1674). Gravstenen er gengivet efter: Danmarks Kirker.

mig nogen gode raad for aarligen til it halfft hundrede daler. For dennem vilde ieg passelig Møje Tribulatz oc forfølgelse lenger vdstaa. Dog ieg tacker min Himmelske fader aff hierttet, at ieg maatte være verdig til at lide noget vdj dette mit retferdige Kald oc Embede som hand oc Øffrighed mig vden wloulige middel eller gunst, gaffue oc Venhyld¹⁰ haffde tiltroet. Huad duer dog wforsøgt! Kand dog den intet got bide, som intet ont formaar at lide, som mand almindeligøn plejer at sige. Mine forfølgere haffue allerede noch at bide paa, oc skulle vist foruente meere naar de haffue opfyldt deris ondskafts Maal. Huilcket ieg icke formelder aff nogen Heffngerighed, men fast meere aff metynck offuer deris blindhed oc forstockede hierter. Den dag kommer vel nest Guds hielp, at min himmelske Patron oc Herre fremdrager den Wskyldige Joseph til Liuset oc ophøyer hannem fra Mørcket offuer sine fiender oc forfølgere, oc snarere maa skee end nogen troer. Huortil ieg stadeligen troer Gud metdeeler mig sin Naade. Oc huad sige wi der aff at saadant skulde været betenckt tilforne, der ieg saa hastig oc snart bleff hiemkaldet fra min Studering? Det klagis nu alt for silde. Giord gierning haffuer ingen vending.

Dogligeuel skulle i icke tencke at ieg nødis eller foraarsages aff stor groffhed oc Vankundighed viidere at reyse; Thi dersom ieg tractede icke effter at opnaa mine hederlige foreldres oc forfedres maal oc nyde it hederligere oc roligere stycke brød i sin tid end dette, da kunde ieg vel her bliffue, effterdj ingen tuinger mig til Orloff at tage, eller ocsaa i andre maader nogenlunde rigligen forsynes. Men Gud skiuder mig andet vdj sinde. Enten maa ieg være noget eller slet intet. Meere gjør ieg her vdj maa skee for de Vnge end mig selff til Vilie. Thi ieg for min Person er allerede vel tilfreds at leffue noget roligere. Huor om ieg viitløffteligen vil lade eder forstaa min Meening naar Gud vil wi tales mundeligen ved.

Huad mine brødre¹¹ er anrørendis giffuer ieg eder ydmygeligen at viide at de tage Gud wære loff temmelig smuct aff sted, oc forfremme sig dag fra dag bedre oc bedre icke vden min store Lyst oc glede.

Lauge gjorde sin første Vdfluct paa Prædickestolen Anden Jule dag sist forleden hoss sin kiære frende H. Jørgen Faninger vdj Bringstrup oc Sirsted Kircker¹², oc forholdte sig der vdj langt bedre end ieg nogen

tid haffde vent eller troet. Jeg haffde saa sant hielpe mig Gud predic-
 ket paa andet eller tredie Aar førend ieg kunde rede mig saa vel der
 fra. Det skulle i finde [?] vdj Paaskehelligedagene, naar Gud vil wi
 kommer til eder vdj nogen rolighed oc stilhed. Jeg kand ingen ro
 haffue for den anden førend ieg fører hannem an vdj lige maade. Gud
 styrcke hoss dennem det som hand i dennem begynt haffuer, sit Naffn
 til Ære oc oss alle til Trøst. De 50 daler som i mig forgangne Aar
 forstracte, haffue de fast opbaaret til deris nødtørfft som mit nøyactige
 oc rictige Regnskaff vdj sin Tid skal vduiise. Pengene skal ieg til gode
 nøye met sin tilbørlig Interesse oc stor Tacksigelse forskaffe eder hoss
 fader. Jeg formercker at i ere ocsaa daarede aff de wbluelige løgnac-
 tige Tidinger om voris Schole. Gud forbiude nogen aff mine disiple
 saadant skulde tencke meget mindre giøre. Det sigis om Borgemesters
 Søn vdj Skelskør at hand skulde indgaaet saadant it Contract met
 diefflen vdj Kiøbenhaffn, halff andet aar effter at hand haffde sagd
 denne Schole godnat: dog ieg forfarer at det ocsaa er løgn oc squalder.
 Oc om skønt saa vaar burde voris Vngdom saadant icke at vndgielde.
 Wi haffue Gud for Øyne, oc ere bedre aff hans Ord opliuste end at wi
 kunde haffue nogen gemeinskaff met Belial. Jeg tacker Gud at Scho-
 len er vdj den flor som icke mange i Danmarck, huilcken ieg acter nest
 Guds hielp at lade effter mig bedre end ieg den annammede, bekum-
 rendis mig icke stort oc [fejl for om] Verdsens tack. En Vge for Paaske
 acter ieg nest Guds hielp at indstille mig hoss eder sampt begge mine
 brødre¹³, huilcke aldrig met min raad skulle bliffue nogen time effter
 mig paa Soerø voris felligs Wuenners Traadz oc Tyrannj vndergiffne.
 Gud setter dennem ellers nogen gode raad faare enten hoss M. Pof-
 fuel¹⁴ eller andensteds. Lauge er nogenlunde bequem til at studeere i
 Kiøbenhaffn¹⁵. Den anden mindste saa ieg gierne mig maatte følge.
 Gud skulde giffue naade til at ieg skulle saaledis handle met hannem
 at det skulde bliffue eder alle til stor hiertens Trøst oc glede. Huor om
 wj ville mundeligen talis ved vdj sin Tid. Deris Sengekleder vil ieg
 sende til Kiøbenhaffn met mine Kister, vden saa er i ville vnde Hans
 Laussøn Dorithe Suanes Søn¹⁶ dennem at bruge. Det kunde i lade mig
 betimeligen viide. Dorithe scriffuer mig saare kierligen til oc formaner
 mig til at bliffue ved Scholen, men det er alt forgeffuis. Den Scholen

skal annamme effter mig er allerede kaldet oc haffuer sin fulde beske-
den borte. J kunde letteligen giøre min Vndskyldning aff denne min
Scriffuelse oc hilse hende paa det venligste.

Jnden faa dage vil ieg selff scrifftlig ercklere mig hoss hende her
om, met tilbørlig giensuar paa hendis Anfordring. Meere met Bertel
Struck. Gud giffue eder met Sydskinde oc Suogre oc andre Venner oc
Foruante it saligt, gledeligt oc lykkeligt nyt aar fuld met Velsignelse
oc Benedidelse. Gjører vel oc hilser mine elschelige kiære Sydskinde
oc Suogre paa det venligste met stor Tacksigelse oc megen Velsignelsis
ynsk. Her met eder den almectige Jsraels Vocter til euindelige besker-
melse oc Velfert troligen oc aluorligen befalet. Af den kongelige Scho-
legaard paa Soerø den 13 Januarij *Anno dominj* 1611.

Eders kierlige Søn,
altid aff hiertet tienistactig
Søren Anderssøn egen haand

VIII

Som kongelig stipendiat kunne Søren Andersen Vedel 1611 forlade landet for at studere i udlandet. Han besøgte universiteter i Tyskland, Holland, England, Frankrig og Italien¹. 1616 var han atter tilbage i Danmark og tog efter alt at dømme ophold i Ribe, hvor det hurtigt viste sig, at der var muligheder for ham for at komme i et antageligt embede.

Den begavede, men meget stridbare sognepræst ved domkirken magister Mads Andersen Pors² havde pådraget sig kongens uvilje ved sin optræden, og den 16. juni s.å. udgik der et missive til Albret Skeel, lensmanden på Riberhus, hvoraf det fremgik, at kongen på den sidste herredag havde bragt i erfarung, at magister Mads Pors havde forset sig på adskillige grove måder og havde opført sig på en vis, som ikke sømmede sig for en præst³. Derfor skulle lensmanden ved første lejlighed lade ham tiltale. Resultatet blev, at Mads Pors så at sige omgående blev afskediget fra sit embede, og en ny sognepræst skulle så indsættes i embedet. En søn af den ansete rådmand Niels Hansen Grisbæk (1549-1618) Kristen Nielsen Friis (1584-1653), der siden 1614 havde været rektor i Ribe, ønskede at komme i besiddelse af det ledige embede. Skønt magister Frederik Andersen Klyne (1589-1657), senere sognepræst i Vindinge (Fyrendal)-Kvislemark på Sjælland, i et brev til professor Jesper Brochmand skriver, at de fleste i kapitlet og det meste af menigheden gik ind for Kristen Nielsen Friis, forholder det sig nok sådan, at kapitlet, som måske venteligt, har ønsket Søren Andersen Vedel (jfr. note 22), medens borgerskabet har ønsket rådmands sønnen Kristen Nielsen Friis. Frederik Andersen Klyne er i sit brev ikke særlig uvildig. Han fremhæver Kristen Nielsen Friis som

»en from, ædruelig og den ortodokse religion meget hengiven mand, tilmed udstyret med fortræffelige prædikegaver«. Han omtaler Søren Andersen Vedel som påvirket af »engelsk theologi«, altså en mistænkliggørelse, der meget vel skal erindre om, at Søren Andersen Vedel i sin tid havde taget sin magistergrad ved det reformerte universitet i Heidelberg. – Søren Andersen Vedel blev ivrigt støttet af sin svoger magister Gøde Lauridsen⁴.

I virkeligheden drejede striden sig om, hvem der havde kaldsret til sognepræsteembedet: kapitlet eller borgerskabet⁵.

Således var stillingen altså, da Søren Andersen Vedel den 28. august 1616 skrev til sin moder.

Brevet findes aftrykt i Kirkehistoriske samlinger 2. rk. VI, s. 392f. Nærværende brev er en gengivelse af originalmanuskriptet Ny kgl. saml. 2153 4°.

Brev fra Søren Andersen Vedel til Mette Hansdatter Vedel, dateret København d. 28. august 1616.

Udskrift:

Hederlig oc Gudfryctig Quinde Mette Salig M. Anders Vedels sørgendis efterleffuerske⁶ vdj Ribe, min hierte kiere Moder, gandske ydmygeligen tillschreffuet.

Naade oc Fred met Lycke oc Salighed aff Gud Fader ved Jesum Christum. Hierte kiære Moder, nest min ydmyge vnderdanige Tienistactigheds forplict, giffuer ieg eder kierligen tilkiende, hurledis ieg nu Torsdag morgen sist forleden⁷ er kommet lykkeligen oc vel samt min Broder M. Lauge⁸ til Othense, men der ieg hørde at Kong: Mai^{tt} vaar ventendis offuer Belt til Nyborg, haffuer ieg vden viidere forhaling begiffuet mig til Nyborg samme dag, i den forhaabning, at ieg der maatte lykkeligen vdrette mit Ærende. Men om anden dag haffuer dette mit haab slaget mig feyl; Thi hans Mai^{tt} met Jomfru Kirstine⁹ alleene foruden Hoffuet, som bleff tilbage hoss Printzen paa Anderskow¹⁰, forføyede sig strax til Vlfeldsholm¹¹ til Velb. Fru Elline¹², der nogle dage sig at opholde, som mand meener, oc intet ieg paa samme sted mageligen kunde vdrette for bemelte Aarsagers skyld, icke heller

Udsnit af epitafium i Ribe domkirke over Lauge Andersen Vedel (1592-1648), sognepræst ved St. Katharine kirke i Ribe, og hans hustru Elisabeth Hansdatter (ca. 1596-1659).

Udsnittet af epitafiet er gengivet efter: Danmarks Kirker. Billedet viser ægteparret og deres 11 børn – 10 sønner og en datter – datteren og en søn døde som ganske spæde. Af den store børneflokk overlevede syv sønner forældrene.

mig siuntis raadeligt forgeffuis at ligge vdj Nyborg met stor Tæring oc Omkost, effterdj velb. Henrich Lange¹³, M. Hans Sørenssen¹⁴ oc andre dog meente, at dette icke føyeligen kunde vdrettis førend hans Mai^{tt} kom til Rolighed enten vdj Colding eller Hadersleff met det første. Da paa det ieg icke skulde giøre min Wmage oc Omkost slet forgeffuis oc vden Fruct, haffuer ieg actet raadeligt at continuere oc forfølge min Reyse til Kiøbenhaffn, der at forhuerffue mit Testimonium¹⁵ aff Vniuersitetet, oc siden fremdeelis, naar ieg haffde taldt it munds Ord met M. Poffuel¹⁶, at søge hans Mai^{tt} paa hiemreysen enten vdj Colding eller Hadersleff.

Nu her vdj Kiøbenhaffn finder ieg ey heller alting saa rictig som ieg gerne ynskede. Thi Rector¹⁷ besuerer sig at giffue mig mit Testimonium indtil saa lenge at D. Hans Resen¹⁸ kommer hiem igen fra

Visitatz at hand da samptligen met de andre Theologis mig paa ny
 Examinere kunde: Saa at ieg er gandske tuilraadig om ieg endnu skal
 lade mig effter deris Vilie oc begering her opholde 8 eller 10 dage,
 eller ocsaa strax wfortøffuet søge Kong: Mai^{tt}, oc siden atter paa Ny
 komme hid igen oc fordre mit Testimonium. Huorom ieg viidere vil
 raadføre mig met M. Poffuel, som er ventendis hid til sin Broder
 Peder Grum¹⁹, enten i Dag eller i Morgen. Dersom ieg i midlertid
 icke kommer hiem til den bestemte tid effter voris gunstige kiære Herr
 Lensmands²⁰ aluorlige Vilie oc begering, da vil ieg haffue min kiære
 Suoger oc Præceptorem M. Egidium²¹ kierligen ombedet, at hand
 vilde findis wbesueret oc giøre min Lowlig vndskyldning. Gud skal
 vere mit vidnisbyrd til huor hiertelig gerne ieg vilde være hiemme,
 dersom ieg haffde vel vdrett mit bestilling, huilcket dog skeer met det
 første. Thi om ieg end skønt opholdis en kort Tid, Saa er dog sagen
 i sig selff saa rictig, at ieg haffuer nest Guds naadige hielp oc bistand
 ingen tuil paa at alting kommer jo til en god ende: Oc forseer mig vist
 til at i spinder eder selff ingen tancker, huormet eders helbrede oc
 velfert kunde spildis eller forsueckis. Herren rønner ingen ilde som
 troer hannem vel. Men Vantro oc Mistrøstighed straffer hand vden
 Naade. Derfaare lader oss icke foraarsage Gud allermectigste til
 Vrede, men ved en Christelig Tro oc Tilliid vdj en aluorlig Paakal-
 delsse bliffue waractige, oc tacke hans guddommelige Majestet for det
 gode Vidnisbiurd hand allerede haffuer giffuet oss ved sin Aand, at
 hand aff sit guddommelige forsiun haffuer forordineret oc beskicket
 oss til sit Æris Redskab oc sin hellige Kirckis salige Opbyggelse.

Dersom nu saadant icke strax gaar faar sig wfortøffuet effter eders
 attraa oc begering, saa bør eder dog at vente Herrens hielp met Taal-
 modighed. Oc endog oss icke bør at scriffue hannem nogen visse Tid
 oc Termin faare, saa forhaabis ieg dog visseligen at altingest kommer
 til en rolig oc ynskelig ende inden 14 Dage eller ved det pass vngefer-
 lig, som alle Vilckaar lader sig tilsiuene²².

Jeg for min Person findis saa saare vel tilfreds oc saaledis vdrustet
 met Guds Aand, at ieg er siden dette kald begyntis, altid ferdig oc rede
 til at møde Diefflen oc alle hans Anhengere som tracte effter at for-
 hindre min Velfert, Oc tuiler icke meere paa at altingest gaar jo

lyckeligen oc vel til, end at jeg tuiler paa eders moderlige Huldskaff oc Kierlighed.

Den Fromme M. Poffuel, Bispen aff Lund, samt hans kiære Broder Peder Mortenssøn ere her vdj Kiøbenhaffn, oc deele deris gode Raad met mig aff deris yderste fliid oc formue, oc ynskede gerne at ieg kunde bliffue saa snart forløst at ieg kunde følge dennem samptligen til Ribe, Men ieg nødis til at vente D. Hans Resen, oc vdstaa it Nyt Examen, huilcket endog mig skeer til stor præjudicium²³ oc fortren-gelse, saa haffuer ieg dog mine store victige Aarsager, huorfaare ieg acter at lade mig findes villig met all hiertens ydmyghed saadant at vdstaa. Jeg tacker den leffuendis Gud som haffuer giffuet mig baade Mund oc Aand oc hiertelag til at hantheffue hans Naffns Ære oc min Lærdoms oc Leffnets Wskyldighed i Menneskelige Maade at tale. M. Poffuel haffuer intet vist beslutet, om hand kommer hiem til eder eller icke: dog tencker ieg vist vden hand bekommer større forhindring, at hand kommer met det første, eller maa skee met mig self inden 10 eller 12 Dage: dog ieg intet fuldkommeligen slutte kand i nogen maade.

Mine tuende middelste brødre M. Hans Taussøn²⁴ oc M. Lauge ere dragne offuer til Skaane til deris Syster²⁵: Kommer M. Lauge snart tilbage, da følgis wi samptligen hiem igen, nest Guds hielp, met gode Tidinger oc vel vdrette Ærinder.

Jeg vil paa denne Tid icke viidere besuere enten eder eller mig self met viitløftig schriffuelsse, Thi ieg haffuer saa meget met disse Theologische griller oc Ny Phrases at bestille som den salige M. Hans Taussøn oc hans successor eders salige fader²⁶ intet viste aff at sige i deris Tid. Gud leede oss met sin Aand vdj den rette reene sandhed at wj intet giøre for denne skidne bugføde som Hans Ære oc voris samuittighed kunde krencke. Beder saa met mig at wi begge bliffue bøn-hørde i Jesu Naffn Amen.

Vil her met giøre en ende oc haffue eder ydmygeligen ombedet at i ville kierligen hilse min kiære Suoger oc Præceptorem M. Egidium oc hans hustru min kiære dydige trofaste Syster²⁷ met alle andre gode trygge retsindige Venner, indtil Gud vil wi self mundeligen kunde samtale met det snareste.

Offuer alting forseer ieg mig vist til at i jo bliffuer eder selff god oc haffuer eders løffte i act som i gjorde mig der ieg drog bort, at i vilde sørge til maade (thi ieg veed at i kunde icke lade eders Sorg met alle) oc icke krencke eders Velfert met wtidige Tancker oc Omhu. Gud skal forsørge oss met sin rige velsignelse oc oprette oss all vor skade met en bestandig Flor oc Fryd baade her timeligen og der euindeligen.

Eder her met sampt alle Foruante oc Venner Gud allermectigste til euindelig Beskermelsse troligen oc aluorligen befalet. Screffuet vdj Kiøbenhaffn den 28 Augustj *Anno dominj* 1616.

Eders ydmyge Tienistactige
Søn aff Hiertet
euindeligen

Søren Anderssen
met egen haand

Henvisninger og noter

I

1. DBL².
2. J. Kinch: Ribe bys historie II. 1884, s. 276f.
3. C. F. Wegener: Historiske efterretninger om Anders Sørensen Vedel. 1851, s. 266f.
4. Bue Kaae: Biskop Peder Jensen Hegelund 1542-1614. 1977, s. 68f.; Wegener anf. skr., s.163.
5. Ch. Christensen og Francis Beckett: Uraniborg og Stjerneborg. 1921, s. 2ff.; Wilhelm Nordlind: Tycho Brahe. En levnadstekning med nya bidrag belysande hans liv och verk. Lund 1970, s. 80f.; Wegener anf. skr., s. 162ff.
6. F. R. Friis: Tyge Brahe. En historisk fremstilling. 1871, s. 11f.; Nordlind anf. skr. s. 16.
7. Anders Sørensen Vedels folkevisebog. Udg. af Paul V. Rubow, I. 1926, s. 1f.; jfr. Tychonis Brahe dani opera omnia. Udg. af I. L. E. Dreyer, VII. 1927, s. 55, 97f.
8. Ole Degn: Livet i Ribe 1560-1700 i samtidiges optegnelser. 1971, s. 140.
9. T. B. opera omnia VII, s. 77.
10. Kaae anf. skr., s. 74f.
11. Wegener anf. skr., s. 166.
12. Wegener smst., s. 190ff.
13. Degn anf. skr., s. 140f.
14. Wegener anf. skr., s. 208f.
15. T. B. opera omnia, VIII, s. 25.
16. Kinch II, s. 249f.
17. Følgende breve I-V, VII-VIII findes på Det kongelige Bibliotek Ny kgl. saml. 2153 4°, VI smst.: Anders Sørensen Vedel 527 og ad 527.
18. Den »personlige« udskrift er efter tidens stil beregnet på modtageren og ikke på det mere eller mindre tilfældige brevbud, der i mange tilfælde ikke kunne læse, ikke mindst når udskriften efter lærde folks sædvane var på latin.
19. hueffue= vel forandring.
20. Mette Hansdatter havde som den eneste overlevende af biskop Hans Laugesens børn (Kinch II, s. 117) ingen svogre i egentlig forstand. Der må derfor være tale om hendes svigersønner, der efter tidens sprogbrug også benævnedes svogre. Der er her tale om:
 1. den under henvisning 16 i teksten s. 13 omtalte magister Gøde Lauridsen.
 2. Rådmand i Ribe Bertel Struck (ca. 1550-1621), der den 17. april 1604 blev trolovet med Anne Andersdatter (1585-1655), gift den 26. august samme år (Kinch II, s. 250ff.; Peder Hegelunds almanakoptegnelser. Udg. af Bue Kaae, I. 1976, s. 420, 428). Trolovelse blev i datiden anset for i den grad ægteskabsforpligtende, at det må antages for rimeligt, at Søren Andersen Vedel har betragtet Bertel Struck som sin svoger, selv om han endnu ikke var gift med Anne Andersdatter.

21. Magister Gøde Lauridsen.
22. Marine Andersdatter, gift med ovenstående.
23. M= 1000.
24. Det er vanskeligt at opløse disse forkortelser. Måske: *Eders Vnderdanige Søn Amen*.
25. Der må være tale om Søren Pedersen Hegelund, søn af borgmester i Ribe Peder Mortensen Hegelund (1527-84). Søren Pedersen Hegelund blev rådmand og borgmester i Bogense (Kinch II, s. 158). Han havde gode kontakter i Ribe (Heg. alm. I, s. 244, 246, 259).

II

Henvisnings- og notetal er for det foreliggende brev vedkommende gentaget i oversættelsen.

1. Heg. alm. I, s. 455.
2. Peder Terpager: *Ripæ Cimbricæ*. 1736, s. 660.
3. J. H. Hautz: *Geschichte der Universität Heidelberg*, II. 1864, s. 5ff.; *Die Religion in Geschichte und Gegenwart*. 3. neubearbeitete Auflage, I-VI. 1957-66. Under Heidelberg; Kirkehistoriske samlinger 5. rk. V, s. 138ff.
4. Kh. saml. 5. rk. V, s. 143; Heg. alm. II, s. 218.
5. Kh. saml. 5. rk. V, s. 143.
6. Heg. alm. I, s. 264, 466.
7. DBL².
8. Bjørn Kornerup: *Ribe katedralskoles historie*, I. 1947, s. 382f.
9. O. Walde: *Storhetidens litterära krigsbyten*, II. Uppsala 1920, s. 350.
10. Smst.
11. Efter al sandsynlighed Anders Sørensen Vedels hånd.
12. Der må være tale om købmænd fra Ribe, jfr. tekstens metborgere.
13. Hinrich Jacobsen (død 1616), kømand i Flensborg, rådmand 1613 (Å. Bonde og J. Hvidtfeldt: *Personalhistoriske oplysninger om borgmestre, rådmænd, byfogder og byskrivere i Flensborg 1550-1848*. 1961, s. 39).
14. Christian IV havde engageret sig i de senere i brevet omtalte stridigheder, som hans svoger hertug Heinrich Julius af Braunschweig-Wolfenbüttel (1589-1613) havde med sin »arve- og landstad« Braunschweig (W. Havemann: *Geschichte der Lande Braunschweig und Lüneburg*, II. 1855, s. 434f.).
15. 1 stöffken = 1½ Ribe-kande.
16. til Hense: hånse, hense = betale penge til traktering (m. drikkevarer), i sømandssprog når man første gang passerer et bestemt sted.
17. Den almindeligt anvendte rute for folk fra nord, der agtede sig til Frankfurt a/M og Heidelberg, gik fra Hamburg til Lüneburg, derfra til Ulzen, Gifhorn, Hildesheim, Göttingen, Giessen, Butzbach, Oberrosbach, Rotheim og Vilbel til Frankfurt, derfra gik vejen til Heidelberg over Darmstadt, Bensheim og Weinheim (Alexander Dietz: *Frankfurter Handelsgeschichte*, III. 1921, s. 327f.).
18. Hansesæderne og Lüneburg støttede Braunschweig (Christian IVs egenhændige breve. Udg. af C. F. Bricka og J. A. Fridericia, I. 1887-89, s. 57; Ulrich Wendland: *Aus Lüneburgs tausindjährige Vergangenheit*. 1956, s. 14).

19. Heinrich Julius angreb forgæves 1605 Braunschweig og led således store tab ved et angreb den 16. oktober (Havemann anf. skr., II, s. 434f.) Også en påfølgende belejring måtte opgives, jfr. note 24.
Bestalding = bestolding = belejring.
20. Filip III (1598-1621).
21. Jacob I (1603-25).
22. Kurfyrst Friedrich IV af Pfalz (1592-1610) støttede sin calvinistiske svoger Henri de la Tour D'Auvergne (1555-1623), hertug af Bouillon, marshal af Frankrig i dennes strid med Henrik IV af Frankrig (1589-1610) (Neue deutsche Biographie, V. 1961; Handbuch der europäischen Geschichte. Hg. v. Theodor Schieder, III. 1971, s. 795f).
23. David Herlitz (Herlicius) (1557-1636), professor i Greifswald 1585-1598, berømt som matematiker og latinsk digter, 1606-1614 var han fysikus i Lübeck (Allg. deutsche Biographie).
24. Efter nederlaget i oktober 1605 bestemte hertug Heinrich Julius sig for en regelret belejring af Braunschweig i den fejde, der kom til at vare til 1615. Samtidig fik han hjælp af svogeren Christian IV, hvis søster Elisabeth (1573-1626) han havde ægtet 1590. Kongen mødte op foran Braunschweig med en hærstyrke af ryttere. Hertugen havde opkastet skanser og volde, og for at gøre en hurtig ende på belejringen opdæmmede han floden Oker og satte på den måde byen under vand; borgerne i byen forsøgte ved udfald at forhindre dette. Vandet tilføjede byen stor skade, møllerne kunne således ikke fungere, og der rådede stor nød i byen. Borgerne var nu villige til forhandlinger med hertugen og fandt støtte hos Christian IV. Hertugen lod så dæmningen gennembryde, og i tillid til borgernes anmodning om forhandling sendte han tropper bort, og nu foretog borgerne flere udfald og plyndrede de hertugelige landsbyer i vid omkreds. Man satte ovenikøbet en pris på tilfangetagelse af hertugen, der med nød og næppe undslap et baghold mellem Wolfenbüttel og Schenningen (Havemann anf. skr., s. 438). – Den 12. januar 1606 sendte Christian IV fra Wolfenbüttel et brev til Jacob I af England, en anbefalingskrivelse for en kongelig udsending (Chr. IVs egenhændige breve I, s. 19).
I Ribe fulgte Peder Hegelund i sine almanak-optegnelser med megen interesse begivenhederne omkring Braunschweig (Heg. alm. I, s. 447, 448, 451).
25. Christian IVs rejse til England fandt sted fra den 10. juni 1606 til den 24. august samme år (Heg. alm. II, s. 258, 260). Man var i Hamburg meget optaget af denne rejse, og i 1607 udkom der her et flyveskrift om kongens rejse, oversat fra engelsk (P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, I, 1868. Bibliografisk fortegnelse over danske flyveblade XXXI).
26. Anna Kathrine nedkom på Københavns slot den 16. marts med datteren Elisabeth (1606-1608) (J. P. E. Königsfeldt: Genealogisk-historiske tabeller. 1856, s. 56; jfr. Kancelliets brevbøger (1603-1608), s. 369).
27. Paul Sperling (1560-1633), magister, rektor i Flensborg 1586, 1591 rektor ved St. Johannes-skolen i Hamburg, der under ham fik et betydeligt opsving, 1612 blev der knyttet et gymnasium til Johanneum, hvor Sperling blev professor i veltalenhed og digtekunst (Allg. deutsche Biographie).
28. Svogrene er de tidligere omtalte Gøde Lauridsen, Bertel Struck og Poul Mortensen Åstrup.
29. Søstrene, jfr. s. 12.
30. Jfr. underskriften på brev IV.

III

1. Kh. saml. 5. rk. V, s. 146.
2. J. F. Hautz anf. skr., II, s. 135f.
3. Smst., s. 142; Urkundenbuch der Universität Heidelberg, I-II. Herausgegeben von Eduard Winckelmann. 1886, se reg.
4. Hautz anf. skr., II, s. 63f.
5. Smst., I, s. 442.
6. Smst., II, s. 68.
7. Smst., s. 134.
8. Smst., s. 148.
9. Dietz anf. skr. III. 1921, s. 345f.
10. Heg. alm. I, se reg.; Degn anf. skr., s. 114-115, 123-124, 130.
11. Mange steder i Heg. alm. I og Degn anf. skr., s. 112-135.
12. Kinch II, s. 224; Å. Bonde og J. Hvidtfeldt anf. skr., s. 39.
Anders Olufsen, købmand, senere rådmand i Flensborg stod den vedelske familie nær og var således fadder ved Hans Andersen Vedels dåb 1595, ligesom han var fadder, da Anders Sørensen Vedels barnebarn Laurids Gødesen blev døbt 1602 (Degn anf. skr., s. 141, 138).
13. Jfr. IV.
14. Dietz anf. skr., III, s. 347.
15. Dietz anf. skr., I, 1910, s. 38.
16. Oversættelse: Den 7. september har jeg modtaget (dette brev).
17. Anne Andersdatter, gift med Bertel Struck, rådmand i Ribe, fødte datteren Dorthe Bertelsdatter, opkaldt efter Dorothea (Dorthe) Hansdatter, datter af reformatoren, biskop i Ribe Hans Tavsens, gift med Hans Laugesen, biskop i Ribe, Anders Sørensen Vedels svigerfader.
18. Marine Andersdatter, gift med magister Gøde Lauridsen, fødte den 9. juni 1606 sønnen Anders (Degn anf. skr., s. 138).
19. Man betragtede i datiden en barselkvinde som uren umiddelbart efter fødselen. Ca. seks uger herefter blev hun som kirkegangskone af præsten atter optaget i menigheden. Denne skik holdt sig langt ned i det 19. århundrede.
20. Anders Gødesen blev født den 9. juni 1606 (Degn anf. skr., s. 138). Rådmand i Slangørup (Kinch anf. skr. II, s. 250).
21. Sidsel Andersdatter, gift med rektor i Ribe Poul Mortensen Åstrup.
22. Frankfurter-messen var fra gammel tid et vigtigt center for handel med uld-, linned-, bomulds- og silkestoffer. Der fabrikeredes i Frankfurt et ret billigt silkestof, et blandingsprodukt med ringe holdbarhed. Det var halvt eller en trediedel så dyrt som den rene lette silke, og det fandt især afsætning i Nord- og Øst-Europa (Dietz anf. skr., II. 1920, s. 291f.).
Det er muligt, at det er dette stof, som Mette Hansdatter har tænkt sig.
23. Der holdtes i Frankfurt den såkaldte fastemesse, der varede fra 5. søndag i fasten til tirsdag før påske (Dietz anf. skr., I, s. 38).
24. Poul Mortensen Åstrup.
25. m m = tusinder
26. iedsind = engang.

IV

Henvisnings- og notetal er for det foreliggende brev vedkommende gentaget i oversættelsen.

1. Christen Skeels resedagbok 1619-1627. Utgiven af Lennart Tomner. Malmø 1961, s. 30.
2. Dietz anf. skr., III, s. 341.
3. Efter al sandsynlighed Anders Sørensen Vedels hånd.
4. Kurfyrst Friedrich af Pfalz.
5. Collegium Sapientiae = Sapienz-kollegiet.
6. Der er tale om Stipendium Regium, det kongelige rejsestipendium, der blev oprettet 1569 med den begrundelse, »at riget herefter må have gode, lærde og forfarne mænd både in theologia og in medicina, og man ikke skal have behov dem fra andre steder at lade handle eller forskrive«. – Det blev bestemt, at fire danske studenter, hvoraf de tre skulle studere teologi og en medicin, årligt i en femårig periode skulle oppebære 100 daler i understøttelse (Personalhistorisk tidsskrift 6. rk. VI, s. 139f.).
7. Wolfgang (Oluf) Rhuman (1572-1637) havde taget magistergraden i Basel 1602, opholdt sig 1605-1607 i Heidelberg, hvor han studerede ved universitetet her, 1607 blev han professor pædagogicus ved Københavns universitet (DBL²).: Han fik som stud. theol. 1602-1606 det kongelige stipendium (Personalhist. tidsskr. 6. rk. VI, s. 143).
8. Oleum succini = ravolie
9. Zedoaria = Rizoma Zedoariae, Zedoarrod, hvis hjemsted er Ostindien, blev tidligt brugt som lægemiddel og krydderi.
10. Angelica, angelik (kvan) blev ifølge Henrik Smidts lægebog 1546 anvendt knust blandet med theriak (jfr. note 27) mod pest (V. J. Brøndegaard: Folk og flora, III. 1979, s. 297f.).
11. Gorgons hoved = Medusahoved; i græsk mytologi havde et kvindeligt uhyre ved navn Medusa, der var en af de tre gorgoner, som sine søstre et rædselsvækkende hoved.
12. Der er tale om den tyske filolog Johannes Scapulas græsk-latinske leksikon, der udkom første gang 1580 (Nouvelle Biographie Générale, bd. 43-44).
13. Boghandlermesserne i Frankfurt blev besøgt af alle europæiske boghandlere, og de havde taget deres begyndelse vel fra midten af det 15. århundrede. Der var i Frankfurt også en meget omfattende forlagsvirksomhed, der bl.a. tog sigte på teologi, jura, medicin, naturvidenskaberne, filosofi og historie m.m. (Dietz anf. skr., III, s. 38ff.).
14. Sapienz-kollegiet havde et omfattende bibliotek (Hautz anf. skr., II, s. 41). Den italienske leksikograf Ambrogio Calepino (1435-1511) udarbejdede et leksikon, der omfattede mange sprog. Dette enormt store arbejde, der blev videreført af andre, udkom i Basel 1590 i en udgave, der omfattede 11 sprog (Encyclopædia Britannica).
15. Jfr. III, note 12.
16. Simon Stenius (Stein), jfr. s. 25.
17. Mævius hørte til en gruppe middelmådige digtere, som kritiserede Horats og Vergil og pådrog sig disses foragt og fjendskab (The Oxford Classical dictionary).
18. Justus Lipsius (Lips) (1547-1606), hollandsk filolog, professor i Jena, Louvain og Leiden, historiograf og en af den nyere tids mest betydelige tekstkritikere (Gert A. Zischka: Allgemeines Gelehrten-Lexikon. 1961).
19. Janus Gruter (Gruyère) (1560-1627), nederlandsk klassisk filolog, professor i historie i

- Wittenberg, senere i Heidelberg, en af det 17. århundredes mest ansete filologer (Allg. deutsche Biographie).
20. Søren Andersen Vedel blev siden betragtet som en ikke ubetydelig latinsk digter (Wegener anf. skr., s. 240).
 21. David Pareus (Wängler) (1548-1622) var reformert teolog. Oprindelig under indflydelse af Philip Melancton, men blev senere påvirket af calvinismen; blev præst i Pfalz, lærer ved Sapienz-kollegiet og fra 1598 professor i Det gamle og Det nye Testamente ved universitetet i Heidelberg. Han var en af de mest indflydelsesrige teologer i Pfalz, en ivrig modstander af den katolske kirke; han tilstræbte en større forståelse mellem lutheranere og calvinister (Die Religion in Geschichte und Gegenwart).
 22. Baccius med tilnavnet Elpidianus var en italiensk læge i slutningen af det 16. århundrede. Han har skrevet en bog om gifte og modgifte (Jöcher: Allgemeines Gelehrten – Lexicon, I-IV. Leipzig 1750-51).
 23. Valerius Maximus: De strategematis. V. M. var en romersk historiker fra det 1. århundrede e.Kr. (The Oxford Classical dictionary; Lewis and Short: A Latin dictionary under strategema).
 24. Måske Johannes Tzetzes: Variarum Historiarum liber versibus politicis (British Museum: General Catalogue of printed books, bd. 25, s. 664).
 25. Georg Braun: Theatrum Urbium, I-VI. Köln 1572-1618. G. B. (1542-1622) topograf, kannik i Köln (Neue deutsche Biographie).
 26. Der var på Frankfurter-messerne en ret omfattende handel med krydderier og apotekervarer (Dietz anf. skr., I, s. 307, II, s. 133f.) – Koral blev anvendt som virksomt helbredelsesmiddel mod øjensygdomme (Dietz anf. skr., II, s. 134).
 27. Et fra den klassiske oldtid af mange ingredienser sammensat medikament, der anvendtes mod smitsomme sygdomme og forgiftninger. Theriak var blandt de kostbareste apotekervarer på Frankfurtermesserne (Dietz anf. skr., II, s. 134).
 28. Gøde Lauridsen, jfr. tidligere.
 29. Poul Mortensen Åstrup, jfr. tidligere.
 30. Andreas Libavius (1540-1616), tysk naturforsker, der virkede i Jena, Rothenburg og Koburg. Han skrev Alchymia collecta. 1596 (Zischka anf. skr.).
 31. Der er tale om flyveskrifter, der behandlede mere eller mindre aktuelle hændelser i samtiden såsom politiske begivenheder, naturkatastrofer m.m.
 32. Siden 1564 var det almindeligt, at der som følge af Frankfurter-bogmesseners intereuropæiske betydning blev udsendt bogkataloger over de bøger, der var til fals på messerne. Tyge Brahe omtaler i sine breve sådanne kataloger fra bogmessen (T. B. opera omnia, VII, s. 54), og det samme gør den kongelige historiograf Hans Staphensen (1561-1625) (Kh. saml. 3. rk. I, s. 794).
 33. Lorenz Übbing (død 1622), borger i Flensborg, rådmand 1603 (Å. Bonde og J. Hvidtfeldt anf. skr., s. 38).
 34. Mouritz af Nassau (1567-1625), prins af Oranien, kaptajn for General-staterne, admiral-general for Unionen (Encyclopædia Britannica).
 35. Ambrogio Spinola (1569-1630), spansk general, øverstkommanderende for de spanske tropper, der kæmpede i Flandern og Nederlandene (smst.).
 36. Nestor, græsk sagnskikkelse. Han deltog som olding i krigen mod Troja.

V

1. Wegener anf. skr., s. 240.
Oversættelse: Gratulationsdigte til ære for Søren Andersen Vedel, da der den 12. februar 1607 på universitetet i Heidelberg tildeltes ham den højeste grad i filosofi. Heidelberg 1607.
2. Wegener anf. skr., s. 241.
3. Terpager: Ripæ Cimbricæ, s. 660.
4. Heg. alm., I, s. 485.
5. Smst., s. 486.
6. Kh. saml. 4. rk. IV., s. 788.
7. Heg. alm. I, s. 489.
8. Smst., s. 495.
9. Jfr. IV, note 32.
10. Kh. saml. 3. rk. I, s. 788f.
11. Heg. alm., I, s. 497.
12. Mikkel Vedsted var 1609 amanuensis (tjener) hos biskop Peder Hegelund (Heg. alm. se reg.) – Har vel 1608 været stadsbud i Ribe, jfr. note 20.
13. Mamme Andersen, stadsbud i Ribe (Heg. alm., I, se reg.).
14. Lauge Andersen Vedel (1592-1648), senere sognepræst ved St. Katharine kirke i Ribe (Heg. alm., II, s. 315), var 1608 øjensynligt optaget i den kongelige skole i Sorø, overflyttet hertil fra Herlufsholm (Danske Magazin 3. rk. I, s. 46f.).
15. Jørgen Pedersen Fanning (1577-1619), præst i Bringstrup-Sigersted, Sorø amt, 1605-19 (Wiberg, I, s. 218). W. gør ham også til personel kapellan og hører i Sorø (1608). – Jørgen Pedersen Fanning var søn af Peder Jørgensen Fanning, borger i Ribe, der 1574 blev gift med Dorthe Olufsdatter, en datter af Oluf Steffensen, rådmand i Ribe (Heg. alm., I, s. 99), en broder til Lauge Steffensen, biskop Hans Laugesens fader. Hans Laugesen var Anders Sørensen Vedels svigerfader. Jørgen Pedersen Fanning har uden tvivl været student fra Ribe katedralskole.
16. Er ikke noget Bibel-citat.
17. Lille Hans Laugesen (Vedel) var det yngste medlem af den vedelske familie, jfr. s. 12 og VII, note 13.
18. Det ser altså ud, som om Anders Sørensen Vedel har været noget tilbageholdende med hensyn til at have to, muligvis tre sønner som elever på den kongelige skole i Sorø og har ønsket, at Lauge skulle gå på katedralskolen i Ribe, hvis »vor lille Hans Laugesen« skulle til Sorø. Peder Hegelund skriver i sine almanakoptegnelser under den 21. oktober 1608, at Hans Tavsan (Hans Tavsens Andersen Vedel, jfr. s. 12) drog til Sorø. Her var han indskrevet som elev 1602 (Danske Magazin 3. rk. I, s. 46). Det er muligt, at han i broderens første rektorår har afsluttet sin skolegang her.
19. Rådmand Jens Laugesen (død 1611), Mette Hansdatters farbroder. Han tog den 8. juli 1608 af sted fra Ribe til København (Heg. alm., I, s. 501).
20. Mikkel Vedsted.
21. skjortenoll = skjortenål.
22. Mikkel Vedsted.
23. Onsdagene i juni 1608 – før den 16. – faldt på den 1., 8. og 15.

VI

Henvisnings- og notetal er for det foreliggende brev vedkommende gentaget i oversættelsen.

1. Mamma Andersen, stadsbud i Ribe, se Heg. alm. II, reg.
2. Om det kgl. rejsestipendium, se IV, note 6.
3. Hans Tavsens Andersen Vedel (jfr. s. 12) magister fra Københavns universitet 1615 (Personalthist. tidskr. 1. rk. III, s. 137), 1616 rektor i Malmø, 1621 afskediget på grund af drikkeri, død i Hamborg (Kinch II, s. 282).
4. Hans Tavsens Andersen Vedel.
5. scilicet = nemlig.
6. En sletdaler var fire mark.
7. Lauge Andersen Vedel, jfr. V, note 14.
8. Hans Andersen, vel borger i Ribe.
9. Pendhoser = Pindhoser = tykke strikkede strømper.
10. Mamma Andersen, jfr. note 1.
11. Theodor Beza, jfr. s. 18.
12. Der må være tale om: Julius Cæsar Scaliger (1484-1558), fransk filolog, humanist, læge og digter; han har bl.a. udarbejdet den første videnskabelige latinske grammatik: *De causis Linguae Latinae* og en poetik *Poetices libri septem*, 1561. Desuden skrev han lejlighedsvers og småskrifter (*Encyclopædia Britannica*, Zischka anf. skr.).
13. Philip Melanchton: *Chronicon Carionis* var en lærebog i verdenshistorie, der oprindeligt var udarbejdet af Johann Carion (1499-1537) med støtte fra Philip Melanchton, der videreførte *Chronicon* 1558-1560; Melanchtons svigersøn Caspar Peucer fuldenbte bogen 1580 (W. Rein: *Encyklopædisches Handbuch der Pädagogik*. 1906; Zischa anf. skr.; *Nouvelle Biographie Générale* bd. 33-34, 43-44).
14. Johann Sjeidan (1506-1556), tysk historiker; hans værk *De quatuor summis imperiis III lib.*, Strasbourg, behandler de fire verdensriger; samtiden havde med udgangspunkt i kong Nebukanezers syn i Daniels bog 2. kap. forestillingen om, at menneskehedens historie omfattede fire verdensriger, det sidste var romerriget, der fortsatte med det tysk-romerske rige. Det er dette værk, som Anders Sørensen Vedel hentyder til.
15. Alt slikt vil han give sin ven i søvne (*Salmernes* bog 127, 2.).
16. *Morbillis* (en diminutivform af *morbus*) kan med en vis rimelighed oversættes ved småkopper (børnekopper), hvad der passer godt i sammenhæng med det følgende. Der er tale om en epidemi, der hærgede landet i 1609, men, som det synes, især i Jylland, hvor den mindedes under navnet den lille sorte død (F. V. Mansa: *Bidrag til folkesygdommenes og sundhedsplejens historie i Danmark*. 1873, s. 269; Kanc. brev. 1603-1608, s. 97, 112, 128f., 176, 210). Peder Hegelund noterer i sine almanakoptegnelser under den 11. august 1609, at hans sønner Anders og Jens blev syge af småpokker.
17. Det kan være lidt vanskeligt at oversætte forbindelsen med *exceptis*.
18. Ruffi-piller, pilulæ Rufi, der bl.a. består af Aloe, har som afføringspiller været anvendt til vor tid. – Jfr. i øvrigt Mansa anf. skr. under småkopper, reg.
19. Lauge Andersen Vedel, jfr. VII, note 15.
20. *voces* = stemmer, vel her noder til vokalmusik.

21. Ifølge fundats for Sorø trivialskele af den 30.5.1586 skulle her undervises 30 adelige og 30 ikke-adelige unge (V. A. Secher: Corpus constitutionem Daniæ, II. 1889-90, s. 424). (Ang. brødre, se VII, note 11).
22. Der er muligvis tale om Jacob Sylvius (du Bois) (1478-1555), fransk læge og anatom (Jöcher anf. skr.).
23. Om Hans. Der er tale om Hans Tavsens Andersen Vedel.
24. Rosenobel, guldmønt indført i England 1465.
25. Englot, dansk efterligning 1584 af engelsk guldmønt.
26. Geld = penge
27. Lambert Hansen (død 1611), skriver på Riberhus (Heg. alm., s. reg.).
28. Pasbord, officiel skriftlig rejsetilladelse.
29. Hans Tavsens Andersen Vedel.
30. Niels Mogensen Krag (1574-1650) til Trudsholm, 1603-1610 øverste sekretær, kannik i Ribe 1604 (DBL³).
31. Jens Hermansen Juul (1580-1634) til Åbjerg, kgl. sekretær, kannik i Ribe 1605 (Bue Kaae: Biskop Peder Jensen Hegelund, s. 137).

VII

1. Heg. alm. I, s. 536, 538.
2. Smst., s. 536.
3. Wegener anf. skr., s. 244.
4. Personalhist. tidssk. 6. rk. VI, s. 144.
5. verskyld = værdskyld = fortjeneste for gjort arbejde, gengæld.
6. Forholdet til forstander magister Hans Staphensen var meget dårligt, og dette belyses tydeligt også fra anden side, nemlig af et brev, som forstanderen skrev til sin ven Hans Jensen Alanus (1563-1631), professor i København. Det er dateret den 21. marts 1611, og heri skriver han, at Søren Andersen Vedel har opgivet at være ved skolen i Sorø, og at han sammen med professor Poul Mortensen Åstrup to dage i forvejen kl. 8 om aftenen havde forladt skolen, i øvrigt uden at sige ham farvel. Forstanderen var klar over, at de to svogre ville udsprede forskellige former for snak om ham, men det var han ligeglad med, og han tilføjer: »Den magister Søren synes mig i sandhed ved sit eksempel at bekræfte det, som Seneca siger: Ingen fortrinlig begavelse er uden tilsætning af afsindighed«. Han håbede, at hans efterfølger magister Jens Dinesen Jersin (1588/87-1634) – den senere biskop i Ribe – ville være mere punktlig og have større evne til at skelne (Kh. saml. 3. rk. I, s. 793).
7. Jens Dinesen Jersin.
8. gøre tilforn = overgå
9. Jfr. IV, note 6.
10. Venhyld = vennehuld = kærlighed til venner.
11. Lauge Andersen Vedel og Hans Laugesen Andersen Vedel.
12. Jfr. V, note 15.
13. Efter en afstikker til København kom Søren Andersen Vedel den 7. maj sammen med Hans Laugesen Andersen Vedel til Ribe, og den 19. august drog de begge til Hamburg (Heg. alm. I, s. 565, 572), hvor Hans Laugesen kom i den tidligere omtalte Paul Sperlings varetægt

(jfr. II, note 27), medens han læste på gymnasiet her. Hans Laugesen Andersen Vedel drog sammen med broderen Lauge den 25. maj 1613 (Heg. alm. I, s. 612) til Hamburg og videre til Leipzig for at studere; de blev begge i vintersemesteret 1613 immatrikuleret ved universitetet i Leipzig (Heg. alm. II, s. 315). – Hans Laugesen Andersen Vedel blev magister, konrektor i Lund og sognepræst i Burlöv i Skåne (Kinch II, s. 282).

14. Magister Poul Mortensen Åstrup.
15. Lauge Andersen Vedel blev student 1610, men har øjensynligt et stykke tid opholdt sig på skolen i Sorø, han kom i huset hos svogeren Poul Mortensen Åstrup i København, og da denne 1611 blev biskop i Lund, flyttede han ind hos professor Jesper Brockmand (1585-1652), den senere biskop over Sjællands stift (Wegener anf. skr., s. 245). – Han blev magister i Wittenberg 1616, følgende år præst i Visby i Sønderjylland, 1630 kapellan ved Ribe domkirke, 1636 sognepræst ved St. Katharine kirke i Ribe, død 1648 (Heg. alm. II, s. 315).
16. Hans Laugesen (Jensen) (1600-1676) var søn af rådmand i Ribe Jens Laugesen (jfr. V, note 19), der den 13. november 1577 blev gift med Dorte Svanedatter, datter af den kgl. historiograf Hans Svanning (ca. 1500-1584) (Heg. alm. I, s. 123, (274), 275, 561). Hans Laugesen er øjensynligt her kaldt efter sin farbroder biskop Hans Laugesen. Han er kendt under navnet Hans Jensen Svanning (jfr. morfaderen); han blev efter skolegang i Ribe, Sorø og sidst i Lund, hvor Poul Mortensen Åstrup var biskop, student 1620. Efter studier i udlandet blev han 1630 magister i København, derefter rektor i Sorø, 1635 kaldet til sognepræst i Besser-Onsbjerg på Samsø, samme år provst på Samsø. Han var som sin morfader historiker (DBL²).
Han blev 1611, under »den svenske krig« overført fra katedralskolen i Ribe til den kongelige skole i Sorø (Ole Degn anf. skr., s. 176).

VIII

1. H. Ehrencron-Müller: Forfatterlexikon omfattende Danmark, Norge og Island indtil 1814. 1924-35.
2. DBL².
3. Kanc. brevb. 1616-1620, s. 51f.
4. Bjørn Kornerup: Ribe katedralskoles historie, I. 1947, s. 393f.
5. Kinch II, s. 314; Kanc. brevb. 1616-1620, s. 75.
6. Anders Sørensen Vedel døde den 13. februar 1616.
7. Torsdag den 22. august.
8. Lauge Andersen Vedel var 1616 (jfr. tidligere) blevet magister i Wittenberg, og han søgte øjensynligt også embede. Han blev den 24. august 1617 i Ribe domkirke ordineret til Visby sogn i Sønderjylland (Degn anf. skr., s. 141, 164).
9. Kirsten Munk (1598-1658) var 1615 blevet gift med Christian IV.
10. Den udvalgte prins Christian (1603-1647).
11. Ulfeldtsholm = Holckenhavn, Vindinge sogn, Vindinge herred, Svendborg amt.
12. Ellen Marsvin (1572-1649) var moder til Kirsten Munk. Hun købte 1615 Ulfeldtsholm (DBL³).
13. Henrik Kristensen Lange til Dejbjerglund, kgl. sekretær, 1606 kannik i Ribe, død 1651 (Kaae anf. skr., s. 137).

14. Magister Hans Sørensen Vejle (1571-1623), sognepræst i Nyborg 1603-1623. (Wiberg II, s. 465).
15. Ved kommunitefsundatsen af 1569 blev det bestemt, at bisperne for fremtiden ikke måtte ordinere nogen til præst, hvis han ikke af universitetets rektor kunne få vidnesbyrd om, at han i nogle år tidligere havde studeret ved Københavns universitet og havde opført sig sømmeligt. De, der havde studeret i udlandet, skulle først eksamineres af det teologiske fakultet i København og modtage vidnesbyrd fra det om, at de i religiøs henseende stemte overens med landets lære (H. F. Rørdam: Kjøbenhavns universitets historie, II. 1869-72, s. 340f.).
16. Magister Poul Mortensen Åstrup, biskop i Lund.
17. Rektor ved universitetet var magister Kristen Sørensen Longomontanus (Langberg) (1562-1647), professor i matematik (Rørdam anf. skr. III, s. 462).
18. Dr. Hans Poulsen Resen var 1615 blevet udnævnt til biskop over Sjællands stift og bevarede sin indflydelsesrige stilling som professor ved universitetet (DBL²).
19. Peder Mortensen Grum var som Poul Mortensen Åstrup søn af Morten Poulsen Grum, sognepræst i Åstrup-V. Starup, Gørding herred, Ribe amt. (DBL², under Åstrup).
20. Albret Kristensen Skeel (1572-1639), lensmand på Riberhus.
21. Magister Gøde Lauridsen havde som rektor for Ribe katedralskole 1596-1605 været Søren Andersen Vedels præceptor (vejleder).
22. Det ser ud til, at Søren Andersen Vedel på en eller anden måde er kommet i kontakt med kongen; i hvert tilfælde udgik der den 5. september fra Skanderborg et missive til kapitel, borgmestre og råd i Ribe om, at en af kapitlet og en af borgerskabet skulle møde for kongen den 15. september og her bevise, hvem af de to parter der havde ret til at kalde sognepræsten; samtidig udgik der missive til biskoppen i Ribe, hvori kongen bestemte, at Kristen Nielsen Friis og Søren Andersen Vedel skulle begive sig til Skanderborg, hvor de skulle prædike for kongen. Kapitlets kandidat skulle prædike den 11. og borgerskabets kandidat den 15. september (Kanc. brevb. 1616-1620, s. 75) – Biskoppen påtegnede brevet som modtaget den 7. september og tilføjede, at magister Søren da var i København – så det er altså uvist, hvornår han har prædiker for kongen. Den 6. oktober 1616 blev han ordineret til sognepræst ved Ribe domkirke (Degn anf. skr., s. 141), øjensynligt som kapitlets kandidat.
23. præjudicium = skade.
24. Hans Tavsens Andersen Vedel, der 1615 var blevet magister i København.
25. Sidsel Andersdatter, gift med Poul Mortensen Åstrup, biskop i Lund.
26. Biskop Hans Laugesen.
27. Marine Andersdatter, gift med magister Gøde Lauridsen, ærke­degn i Ribe.

Personnavneregister

De ikke-adelige kvinder er anført dels under deres faders, dels under deres mands efternavn.

- Alanus, Hans Jensen, professor i København. S. 71.
- Andersen, Hans, borger i Ribe (?). S. 44.
– Mamma, stadsbud i Ribe. S. 26, 40, 43, 44, 47.
- Anna Kathrine, dronning af Danmark. S. 21, 23.
- Aretius, Benedictus, reformert teolog. S. 18.
- Beza, Theodor, reformert teolog. S. 18, 44, 48.
- Brahe, Tyge, astronom. S. 10, 12 13.
- Braun, Georg, tysk topograf. S. 9.
- Brochmand, Jesper, biskop over Sjællands stift. S. 57, 72.
- Bullinger, Heinrich, reformert teolog. S. 18.
- Calepino, Ambrogio, italiensk leksikograf. S. 32, 36.
- Calvin, Jean, reformator. S. 18.
- Carion, Johann, tysk krønikeskriver. S. 44, 70.
- Christian IV, konge af Danmark. S. 17, 20, 21, 23, 58, 59.
- Christian, den udvalgte prins. S. 58.
- Elisabeth, prinsesse af Danmark. S. 21, 23.
- Elpidianus, Baccius, læge. S. 33, 37.
- Fanning, Dorthe Olufsdatter, datter af Oluf Steffensen, rådmann i Ribe, g.m. Peder Jørgensen Fanning, borger i Ribe. S. 69.
- Jørgen Pedersen, sognepræst i Bringstrup-Sigersted, Ringsted h., Sorø a. S. 41, 54.
- Peder Jørgensen, borger i Ribe. S. 69.
- Filip III, konge af Spanien. S. 21, 22.
- Friedrich IV, kurfyrste af Pfalz. S. 17, 21, 23, 25, 30, 34, 39.
- Friis, Kristen Nielsen, rektor i Ribe. S. 57.
- Gesenber, Johann, borger i Hamburg (?). S. 21.
- Grisbæk, Niels Hansen, rådmann i Ribe. S. 57.
- Grum, Morten Poulsen, sognepræst i Åstrup-V. Starup, Gørding h., Ribe a. S. 73.
- Peder Mortensen S. 60, 61.
- Gruter (Gruytère), Janus, nederlandsk filolog. S. 33, 37.
- Gødesen, Anders, rådmann i Slangstrup. S. 28.
- Laurids, søn af Gøde Lauridsen, ærke-degn i Ribe. S. 66.
- Hans N., magister i København. S. 46.
- Hansen, Lambert, skriver på Riberhus. S. 46, 49.
- Hegelund, Jørgen Pedersen, rektor i Ribe. S. 50.
- Morten Pedersen, sognepræst i Vilslev, Gørding h., Ribe a. S. 17.
- Peder Jensen, biskop i Ribe. S. 10, 12, 19, 40, 50.
- Peder Mortensen, borgmester i Ribe. S. 17.

- Søren Pedersen, borgmester i Bogense. S. 15.
- Heinrich Julius, hertug af Braunschweig-Wolfenbüttel. S. 20, 21, 22.
- Hemmingsen, Niels, teolog. S. 18.
- Henri, hertug af Bouillon. S. 21, 23.
- Henrik IV, konge af Frankrig. S. 21, 23.
- Herlitz (Herlicius), David, tysk matematiker, latinsk digter. S. 21, 23.
- Hieronimus, kirkefader. S. 33, 37.

- Jacob I, konge af England. S. 21, 23.
- Jacobsen, Hinrich, købmand, rådmand i Flensborg. S. 19, 20, 34, 38.
- Mads, dr. med., kgl. livmedikus. S. 17.
- Jandrup, Jacob, kapellan ved S. Katharine kirke i Ribe. S. 10.
- Jersin, Jens Dinesen, rektor i Sorø, biskop i Ribe. S. (71), 52.
- Juel, Jens Hermansen, til Åbjerg, kgl. sekretær. S. 47.

- Klyne, Frederik Andersen, sognepræst i Vindinge (Fyrendal) – Kvislemark, Ø. Flakkebjerg h., Sorø a. S. 57.
- Krag, Niels Mogensen, til Trudsholm, kgl. sekretær. S. 47.

- Langberg, se Longomontanus.
- Lange, Henrik Kristensen, til Dejbjerglund, kgl. sekretær. S. 59.
- Laugesen, Dorothea, datter af Hans Tavsen, biskop i Ribe, g.m. Hans Laugesen, biskop smst. S. 10, 28.
- Dorthe Hansdatter, datter af Hans Svanning, kgl. historiograf, g.m. Jens Laugesen, rådmand i Ribe. S. 55, 56.
- Hans, biskop i Ribe. S. 9, 10, 12, 61.
- Hans Jensen, se under Svanning.
- Jens, rådmand i Ribe. S. 41.
- Mette Hansdatter, datter af Hans Laugesen, biskop i Ribe, se også under Vedel. S. 9, 10.
- Lauridsen, Gøde, ærkedegn i Ribe. S. 13, 15, 18, 33, 38, 58, 60, 61.

- Marine Andersdatter, datter af Anders Sørensen Vedel, kgl. historiograf, g. m. ovenstående. S. 15, 28, 61.
- Lavater, Ludwig, reformert teolog. S. 18.
- Libavius, Andreas, tysk naturforsker. S. 33, 38.
- Lipsius (Lips), Justus, hollandsk filolog. S. 32, 37.
- Longomontanus (Langberg), Kristen Sørensen, professor i København. S. 59.

- Marsvin, Ellen, adelsdame. S. 58.
- Martyr, Petrus Vermilius (Peter Vermigli), reformert teolog. S. 18.
- Melanchton, Philip, reformator. S. 17, 18, 44.
- Mouritz af Nassau, prins af Oranien. S. 34, 38.
- Munk, Kirsten, adelsdame. S. 58.
- Mævius, romersk digter. S. 32, 36.

- Olufsen, Anders, rådmand i Flensborg. S. 26, 28, 29, 32.

- Pareus, David, reformert teolog. S. 33, 37.
- Pors, Mads Andersen, sognepræst ved Ribe domkirke. S. 57.

- Quirinus, regnskabsfører ved Sapienz-kollegiet i Heidelberg. S. 30, 34, 35.

- Resen, Hans Poulsen, biskop over Sjællands stift. S. 18, 19, 59, 61.
- Rhuman, Wolfgang (Oluf), professor i København. S. 31.

- Scaliger, Julius Cæsar, fransk filolog. S. 44, 48.
- Scapula, Johannes, tysk filolog. S. 32, 36.
- Skeel, Albret Kristensen, lensmand på Riberhus, rigsråd, rigsadmiral. S. 29, 57, 60.
- Kristen Albretsen, rigsråd. S. 29.
- Otto Albretsen. S. 29.
- Sleidan, Johann, tysk historiker. S. 44.
- Sperling, Paul, professor i Hamburg. S. 21, 23, 75.

- Spinola, Ambrogio, spansk general. S. 34, 38.
- Staphensen, Hans, forstander for Sorø skole. S. (68), 39, 40.
- Steffensen, Dorthe Olufsdatter, datter af Oluf Steffensen, rådmænd i Ribe, se også under Fanninger. S. 69.
- Lauge, rådmænd i Ribe. S. 9.
 - Oluf, rådmænd i Ribe. S. 26, 69.
- Stein, se Stenius
- Stenius, Simon, professor i Heidelberg. S. 26, 32, 33, 36, 37.
- Struck, Anne Andersdatter, datter af Anders Sørensen Vedel, kgl. historiograf, g. m. nedenstående. S. 28.
- Bertel, rådmænd i Ribe. S. 56.
 - Dorthe Bertelsdatter, datter af ovenstående. S. 28.
- Svaning, Dorthe Hansdatter, datter af nedenstående, se også under Laugesen. S. 55.
- Hans, kgl. historiograf. S. 72.
 - Hans Jensen, præst og historiker. S. 55.
- Sylvius, Jacob, fransk læge og anatom. S. 46, 49.
- Tavsen, Dorothea Hansdatter, datter af nedenstående, se også under Laugesen. S. 10.
- Hans, biskop i Ribe. S. 10, 12, 61.
- Tzetzes, Johannes, historiker. S. 33, 37.
- Vedel, Anders Sørensen, kgl. historiograf. S. 9f., 15, 16, 18, 19, 22, 27, 28, 30f., 39, 41, 43f., 55.
- Anne Andersdatter, datter af ovenstående, se også under Struck. S. 12.
 - Elisabeth Hansdatter, g.m. Lauge Andersen Vedel, sognepræst ved St. Katharine kirke i Ribe. S. 59.
 - Hans I Andersen. S. 12.
 - Hans II Tavsen Andersen, rektor i Malmø. S. 12, 44, 46, 47, 49, 61.
 - Hans III Laugesen Andersen, sognepræst i Burlöv i Skåne. S. 12, 41, 55.
 - Lauge I Andersen. S. 12.
 - Lauge II Andersen, sognepræst ved St. Katharine kirke i Ribe. S. 12, 41, 44, 48, 54, 55, 58, 59, 61.
 - Marine Andersdatter, datter af Anders Sørensen Vedel, kgl. historiograf, se også under Lauridsen. S. 12, 13.
 - Mette Hansdatter, datter af biskop i Ribe Hans Laugesen, g. m. Anders Sørensen Vedel, kgl. historiograf. S. 12, 14f., 26f., 40f., 50f.
 - Sidsel Andersdatter, datter af Anders Sørensen Vedel, kgl. historiograf, se også under Åstrup. S. 12, 18.
 - Susanne Pedersdatter, g.m. nedenstående. S. 53.
 - Søren Andersen, sognepræst ved Ribe domkirke. S. 12, 13 14f., 17f., 25f., 29f., 39f., 43f., 50f., 57f.
- Vedsted, Mikkell, stadsbud i Ribe (?) S. 40, 41, 42.
- Vejde, Hans Sørensen, sognepræst i Nyborg. S. 59.
- Jacob Madsen, biskop i Odense. S. 17.
- Viret, se under Viretus.
- Viretus, Petrus (Viret, Pierre), reformert teolog. S. 18.
- Wängler, se under Pareus.
- Übbing, Lorenz, rådmænd i Flensborg. S. 34.
- Åstrup, Poul Mortensen, biskop i Lund, S. 17, 18, 28, 33, 38, 50, (71), 55, 59, 60, 61.
- Sidsel Andersdatter, datter af Anders Sørensen Vedel, kgl. historiograf, g. m. ovenstående. S. 28, 61.

Udgivelser fra Sydjysk Universitetsforlag om det historiske Ribe
Nielsen, Ingrid: Ribe bys jordebog, 1979
Bencard, Mogens (ed.): Ribe Excavations 1970-76, Vol. I, 1981